

Suriye 2006

Nebi Miş*

Bir Önceki Yılın Mirası: Hariri Suikastı

Eski Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin suikastla öldürülmesinin ardından hedef ülke haline gelen Suriye 2006 yılına, bölgesel olarak bu suikastın meydana getirdiği kırılğan yapının sonucunda küresel anlamda daha edilgen bir halde, ülke içinde de yine aynı sorunun bir parçası olan Abdülhalim Haddam'ın istifası ve akabinde yaptığı açıklamaların meydana getirdiği tedirginlikle girmiştir. Bir önceki yılda Suriye hükümetine ve özellikle Devlet Başkanı Beşar Esad'a yönelttiği suçlamaların dozunu yükselten Haddam, söz konusu suçlamalarını 2006'nın ilk günlerinde de devam ettirmiştir. Suriye'den ayrıldıktan sonra Paris'e yerleşen Haddam, El Arabiya televizyonuna Paris'ten yaptığı açıklamada, Lübnan Cumhurbaşkanı Emil Lahud'un görev süresi uzatılmadan önce Şam'da Hariri ile yaptığı görüşmede Esad'ın, Hariri'ye "Sen Lübnan'a yeni bir cumhurbaşkanı mı getirmek istiyorsun? Buna izin vermem. Kararımızı geri çevirmeye çalışacak herkesi

Resmî Adı	Suriye Arap Cumhuriyeti
Başkent	Şam
Yüzölçümü	185.180 km ²
Nüfus	19.314.747
GSMH	87,3 Milyar Dolar
Hükümet Biçimi	Monarşi/Otoriter/ Askerî
Devlet Başkanı	Beşar Esad (2000)
Dışişleri Bakanı	Velid Muallim
Türkiye Büyükelçisi	Halid Raad
Askerî Harcamalar/ GSMH	% 5,9
Asker Sayısı	319,000 (2002)
Etnik Yapı	
Arap	% 90
Diğer	% 10
Dini Yapı	
Sünnî	% 74
Diğer Müslüman	% 16 (İsmailî, Alevî, Şîî)
Hristiyan	% 10
Diğer	Musevî
Petrol Üretimi	405.000 varil/gün
Petrol Tüketimi	230.000 varil/gün
İhracat	9,713 milyar dolar
İthalat	10,54 milyar dolar

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilimdalı

ezerim"¹ dediğini iddia ederek, Esad'ın Hariri'yi tehdit ettiğini belirtmiştir. Bu açıklamasından sonra Baas Partisi Haddam'ı partiden ihraç etmiş, Suriye Parlamentosu da Haddam hakkında "vatana ihanet suçlamasıyla" dava açılması çağrısında bulunmuştur.²

Suriye hükümet çevreleri ülkenin Lübnan ile ilişkilerini 20 senedir Haddam'ın yürüttüğünü, dolayısı ile Lübnan'ı kuşatan yolsuzluğun ve bozulmanın arkasında kendisinin olduğu dile getirmişler,³ Suriye'ye karşı uluslararası baskıların arttığı bir dönemde Haddam'ın sessizliğini bozmayı ve alternatif olarak kendisini sunmayı kararlaştırdığı iddiasını ileri sürmüşlerdir. ABD'nin Suriye'de kendi politikalarına uygun bir kişi arayışında olduğu ve Haddam'ın eski bir Baasçı, Sünni, Lübnan muhalefetinin dostu ve Arap rejimlerinden destek alan biri olarak Washington'un kendisini seçtiği ve bu durumda da kimse-nin itiraz edemeyeceği gibi gerekçelerde dillendirilmiştir.⁴

2 Ocak'ta BM Hariri Suikastı'nı Soruşturma Komisyonu'nun sözcüsü Nasra Hasan, hem Haddam'ın iddiaları hem de suikastla ilgili diğer konular hakkında Devlet Başkanı Esad ve Dışişleri Bakanı Faruk el-Şara ile görüşmek istediklerini açıklamıştır. 5 Ocak'ta Suriye'li makamlar BM yetkililerinin Faruk El-Şara ile görüşmesine izin verirken,⁵ Esad ise, Mısır gazetesi El-Osba'ya verdiği demeçte ilk defa Haddam'ın iddialarını yalanlamıştır: "Doğru ve içten konuşuyorum. Tehditle neyin kast edildiğini bilmiyorum. Böyle bir şey asla olmadı ve burada amaç tehditle suikast arasında bağlantı kurmak. Oyun açık. Hariri ile yaptığım son toplantıya hiç kimse katılmamıştı. Bu nedenle bu tür iddialarda nasıl bulunabilirler?"⁶

11 Ocak'ta Eski Lübnan Başbakanı Refik Hariri'ye yönelik sui-kastı soruşturan BM komisyonunun başına görev süresi dolan Alman

1 Brian Whitaker, "Syria accuses former vice-president of treason for Hariri claim", **The Guardian**, January 2, 2006; "Arab media fall silent on Khaddam", **BBC**, 11 January 2006

2 "Former Syrian VP announces intention to oust Assad", **The Jerusalem Post**, January 6, 2006

3 İzzeddin El Derviş, "Haddam'a Kim İnanır" **Suriye Teşrin Gazetesi**, 2 Ocak 2006, (aktarıldığı yer: **Radikal**, 5 Ocak 2006)

4 Abdulbari Atwan, "Haddam'dan Masallar", **El Kuds El Arabi**, 3 Ocak 2006 (aktarıldığı yer: **Radikal**, 14 Ocak, 2006)

5 "Hariri probe head meets Syrian FM", **BBC**, 23 February, 2006

6 "Haddam entrika çevirdi" **Radikal**, 7 Ocak, 2006

savcı Detlev Mehlis'in yerine Lahey'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin savcı yardımcısı Belçikalı Serge Brammertz'in atanması Suriye açısından yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur. Brammertz'in atanmasının ardından 19 Ocak'ta BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Suriye Dışişleri Bakanı Faruk El Şara'nın kendisini telefonla aradığını ve Belçikalı savcı Serge Brammertz ile tam işbirliği yapma konusunda söz verdiğini belirtmiştir. Kofi Annan ayrıca "Suriyelileri tam işbirliğine teşvik ettim ve bana yardımcı olacaklarına dair güvence verdiler" açıklamasını yapmıştır.⁷

Soruşturma kapsamında hazırladığı iki raporda Şam yönetimini suikasttan sorumlu tutan Mehlis, geçmişteki CIA bağlantıları, raporlarındaki çelişkili tanık ifadeleri ve son dakika değişiklikleri nedeniyle eleştirilere maruz kalmış ve başarılı olamadığı yönünde çeşitli gerekçeler dillendirilmiştir. Brammertz'in göreve başlamasının ardından 15 Mart'ta komisyon, Suriye yönetiminin kendileriyle tatmin edici bir işbirliği yaptığına yönelik raporunu kamuoyuna duyurmuştur. Raporda Mehlis'in daha önce açıklamış olduğu raporların aksine Suriye açıkça suçlanmamış ancak hem Lübnan hem de Suriye istihbarat birimlerinin konudan haberdar olmuş olabilecekleri ifade edilmiştir. Suriye hükümetinin, özellikle son üç ayda, komisyonun yardım taleplerinin hemen hemen tümünü resmen yerine getirdiği belirtilen raporda, daha önceki raporlarda suikastla ilgili adı geçen Suriyeli yetkililerin de ismi geçmemiştir. Raporda Suriye'nin komisyonun taleplerini yerine getirdiği vurgulanmış ve ayrıca Suriye'nin askeri istihbarat arşivlerini de paylaştığı ve paylaşmaya devam edeceği belirtilmiştir.⁸ Esad, hazırlanan raporla ilgili olarak İngiliz Sky televizyonuna verdiği mülakatta bu raporu geçmişteki raporlara göre "gerçekçi ve profesyonelce" bulduğunu belirtmiştir.⁹

Lübnan Savaşı Sürecinde Suriye Dış Politikası

Hariri Suikastı ile başlayıp, "Mehlis Raporu" ile devam eden süreçte Suriye üzerinde yoğunlaşan baskılar, 12 Temmuz'da iki İsrail askerinin kaçırılması sonucu İsrail'in, Lübnan'a başlattığı "Yaz Yağmurları" operasyonu ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda,

⁷ "Brammertz takes up al-Hariri inquiry", *Aljazeera*, January 21, 2006

⁸ Sami Moubayed, "Brammertz Reports", *Al-Ahram Weekly*, 23-29 March 2006, Issue No. 787

⁹ "Hariri suikastını Şam aydınlatır", *BBC Türkçe Servisi*, 17 Mart, 2006

ABD ve İsrail bir yandan askerlerin kaçırılması konusunda Suriye'nin rolü olduğuna yönelik iddiaları olayın hemen akabinde dillendirirken,¹⁰ diğer taraftan İsrail savaş uçakları Suriye üzerinde güç gösterisi yaparak Şam'a gözdağı vermiştir.¹¹ Esad, kaçırılan askerlerle ilgili tutumunu ilk olarak Suriye'de iktidar yanlısı siyasal partilerin katıldığı bir toplantıda dile getirmiş, "İsraili askerlerin bir hiç karşılığında serbest bırakılmasının mantıksız olacağı" açıklamasını yapmıştır.¹² Esad'ın bu açıklaması bir taraftan krizin boyutunun tam anlaşılmadığına işaret ederken diğer taraftan ülkesine yönelik suçlamaların önüne geçme kaygısının bir sonucuydu. Hamas'ın Şam'da yaşayan siyasi lideri Halid Meşal'ın, İsraili askerinin kaçırılmasıyla ilgisi olmadığından kesinlikle emin olduğunu dile getirmesi ise dış politikada kriz çözme yönteminin bir yansımasıydı. Şam yönetimi Suriye'yi krizin dışında tutmak için çaba harcamıştır. Bu bağlamda itidale yönelik ilk açıklama Suriye'nin Londra Büyükelçisi Sami Hiyami'den gelmiş ve ülkesinin, İsrail-Lübnan çatışmasından uzak durmak istediğini vurgulamıştır. "Bu çatışmanın içine çekilmeyi istemeyiz" diyen Hiyami, "İsteğimiz, gerginliğin yumuşaması ve şiddeti tamamıyla sona erdirecek bir anlaşmaya varılması"dır açıklamasını yapmıştır. Büyükelçi ayrıca, çatışmanın durması için ellerinden geleni yaptıklarını, tüm Arap ülkeleri nezdindeki ilişkilerini kullanarak çaba gösterdiklerini, uluslararası toplumun da, saldırılarını durdurması için İsrail'e baskı yapması gerektiğini kaydetmiştir.¹³

Askerlerin kaçırılmasıyla ilgili Suriye'de sürgünde bulunan Hamas lideri Halid Meşal'i sorumlu tutan İsrail, 13 Temmuz'da Şam yönetiminden Filistinli liderleri sınır dışı etmesini istemiştir. İsrail İçişleri Bakanı Avi Dihter yaptığı açıklamada, Suriye'nin söz konusu istekleri yerine getirmediği takdirde, İslami Cihad liderlerinin Suriye'deki yerlerini tespit ettiklerini ve bu kişileri vurmaktan çekinmeyeceklerini belirtmiştir. İsrail Adalet Bakanı Haim Ramon ise, asker kaçırma emrini Meşal'in verdiğini öne sürerek, uluslararası toplumu

¹⁰ "US: Syria, Iran responsible for attack", **The Jerusalem Post**, July 12, 2006

¹¹ "İsrail uçakları Suriye üzerinde", **CNNTURK**, 28 Haziran, 2006

¹² "Esad, İsrail ve Filistin arasında esir değişiminden yana", **Zaman**, 3 Temmuz, 2006

¹³ "Ambassador: Syria wants to stay out of conflict", **The Jerusalem Post**, Jul. 14, 2006; "Hariri Suikastı İçin İşbirliği, Annan: Suriye, Savcı Brammertz ile işbirliği yapacak", **www.trt.net.tr**, 20 Ocak, 2006,

Meşal'i sınır dışı etmesi için Suriye'ye baskı yapmaya çağırmıştır.¹⁴ Bu açıklamadan bir gün sonra iktidardaki Baas Partisi'nin ulusal komutanlığından, "Suriye halkı, İsrail'in barbarca saldırısına ve suçlarına karşı koyan Lübnan halkına ve onun kahramanca direnişine tam desteğini arttırmaya hazırdır" açıklaması yapılarak uluslararası toplumun dikkatleri bir kez daha Şam üzerine çekilmiştir.¹⁵

15 Temmuz'da Esad, Lübnan Cumhurbaşkanı Emile Lahud ile bir telefon görüşmesi yaparak Lübnan'a dayanışma mesajı vermiş ve Suriye'nin tüm kaynaklarıyla Lübnan'a yardıma hazır olduğunu ifade etmiştir.¹⁶ 16 Temmuz'da ise İsrail'in Lübnan'a saldırı düzenlemesinden sonra ilk esaslı açıklamayı Suriye'nin Enformasyon Bakanı Muh-sin Bilal yapmış ve "İsrail'in Suriye'ye yönelik her türlü saldırısının, Suriye'den sert, doğrudan, sınırsız ve her yoldan karşılık" göreceğini duyurmuştur.¹⁷ Bu açıklamayla birlikte çatışmanın başından itibaren dillendirilen savaşın Suriye'ye de sıçrayarak tüm bölgeye yayılması endişesi daha da artmış, ancak bu açıklamadan iki gün sonra İsrail ordusunun Kuzey Cephesi komutanlarından Tuğgeneral Alon Friedman'ın ordu radyosuna, Lübnan'la mevcut çatışmalara Suriye'yi dahil etmek istemediklerini açıklaması ve Suriye'nin, bölgedeki olaylardan uzak kaldığı sürece bu politikalarını sürdürceklerini ifade etmesi söz konusu endişeleri az da olsa yatıştırmıştır.¹⁸

Beyaz Saray sözcüsü Tony Snow, 18 Temmuz'da, yaptığı açıklamada, "anlaşmazlığı Hizbullah'ın başlattığını, Suriye ve İran'ın bunu durdurmak için etkisini kullanması gerektiğini" belirterek, ABD Başkanı George Bush'un Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın bölge istikrarı için yeteri kadar çalışmadığına inandığını söylemiştir.¹⁹ Bush da yaptığı açıklamada Hizbullah'ın faaliyetlerinin Şam tarafından yönlendirildiğini öne sürerek, Lübnan'daki bazı çevrelerin Suriye'yi yeniden ülkeye davet etmesinden kuşkulandığını belirtmiştir. Tüm

¹⁴ "İsrail'den Şam'ı vurma tehdidi", **Zaman**, 30 Haziran, 2006

¹⁵ "Suriye'den Hizbullah ve Lübnan'a destek", **Zaman**, 15 Temmuz, 2006

¹⁶ "Suriye'den Lübnan'a yardım sözü", **Zaman**, 15 Temmuz, 2006

¹⁷ "Syria vows to retaliate", **Gulf Daily News**, July 17, 2006; Rhonda Roumani, "On streets of Damascus, a defiant stand toward Israel", **The Christian Science Monitor**, July 17, 2006

¹⁸ Harvey Morris, "Israel warns Damascus but says it will avoid all-out war", **Financial Times**, July 20 2006; "Israel doesn't want to involve Syria in conflict", **The Jerusalem Post**, July 19, 2006

¹⁹ "Bush: Syria trying to get back into Lebanon", **Middle East News**, Jul 19, 2006

açıklamaların ve krizle ilgili suçlamaların Suriye üzerinde yoğunlaşması, Amerika'nın İsrail'e yönelik uluslararası öfkeyi Hizbullah ve Suriye üzerine odaklama stratejisinin bir sonucu olarak görülebilir.²⁰ Krizle ilgili Suriye'yi sorumlu tutan açıklamaların tonunun yükselmesi karşısında Şam yönetimi yeni bir manevra yapmış, 22 Temmuz'da Suriye Dışişleri Bakan Yardımcısı Faysal El-Mikdad, Hizbullah ile İsrail arasındaki çatışmaların durdurulması ve sorunun çözümü için ABD ile diyaloga girmeye hazır olduklarını açıklamış ve krizin acilen çözümünün, uluslararası güçlerin yardımıyla ateşkes sağlanması ve Hizbullah'ın esir değişimi gibi taleplerinin yerine getirileceği bir diplomasiyle mümkün olduğunu ifade etmiştir.²¹ Söz konusu çağrıya cevap ABD'nin BM nezdindeki büyükelçisi John Bolton'dan gelmiş, 23 Temmuzda Fox televizyonuna yaptığı açıklamada, "Suriye'nin ne yapması gerektiğini öğrenmek için bir diyaloga gereksinimi yok" ifadesini kullanarak Suriye'den gelen diyalog önerisini reddettiklerini belirtmiştir. Bolton, sorunun Suriye ile İran'ın Lübnan'daki Hizbullah milislerine verdiği destek olduğunu belirterek, "Suriyeliler yapmaları gereken şeyleri yaparsa bu ileriye doğru atılmış büyük bir adım olur" şeklinde konuşmuştur.²²

Washington, Şam'ın ılımlı tutumunu dikkate almadan geleneksel açıklamalarını devam ettirerek Suriye'yi suçlamayı sürdürmüş, 27 Temmuz'da Roma'daki Lübnan Konferansı'na katıldıktan sonra Malezya'ya hareket eden Rice, uçakta gazetecilere yaptığı açıklamada, İran ile Suriye'nin, sorunun çözümüne yönelik herhangi bir çabayı engellemeye kalkışması halinde daha fazla yaptırımla karşı karşıya kalabileceklerini söylemiştir. Rice, soruna İsrail ile Lübnan arasında çözüm bulunması ve Lübnan'daki askerlerini bir önceki yıl geri çeken Suriye ile Hizbullah'a yardım etmekle suçlanan İran'ın, bu ülkede etki sahibi olmasına izin verilmemesi gerektiğini savunarak, bu görüşü paylaşan birçok ülke bulunduğunun da altını çizmiştir.²³ Krizin en önemli tarafı olarak sürekli suçlanan Suriye'nin, çatışmaların durdurulması ve soruna çözüm bulunması çerçevesinde Roma'da yapılan

²⁰ "Bush Şam'ı suçladı", **BBC Türkçe Servisi**, 19 Temmuz, 2006

²¹ Ros Taylor, "Diplomatic noises", **The Guardian**, July 24, 2006

²² Ros Taylor, "Diplomatic noises", **The Guardian**, July 24, 2006; "Turmoil In The Mideast: Diplomacy; U.S. Must Deal with Damascus and Hezbollah to Ease Mideast Crisis, Syrian Says", **The New York Times**, July 24, 2006; "Syria Offers to Talk but Warns It May Join Conflict", **The Times**, 24 July 2006

²³ Sidney Blumenthal, "The neocon resurgence", **The Guardian**, July 27, 2006

Lübnan Konferansı'na davet edilmemesi de Ortadoğu'daki sorunların çözüm arayışlarında İsrail penceresinden bakıldığının farklı bir işareti olarak yorumlanmıştır. Şam yönetiminin etkili bakanlarından Buthayna Şaban, Roma'da yapılan Lübnan Konferansı'na davet edilmemelerini eleştirerek, "Şam ve Tahran'ın katılmadığı bir konferansın başarısız olacağı baştan belliydi" açıklamasını yapmıştır.²⁴

Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, 30 Temmuz'da Lübnan'ın güneyindeki Kana köyünde çoğu çocuk 55 sivil öldüren İsrail'in politikalarını "devlet terörü" olarak nitelendirmiş, Lübnan Cumhurbaşkanı Emil Lahud'u arayarak, bu katliamın kendisini şok ettiğini ifade etmiş, "İsrail'in Kana'da uyguladığı devlet terörü bu saldırgan oluşumun barbarlığını göstermektedir. İsrail, dünyanın gözleri önünde devlet terörü uygulamaktadır" açıklamasını yapmıştır.²⁵

Çatışmaların hızla devam ettiği süreçte 2 Ağustos'ta İsrail Savunma Bakanı Amir Peretz, Suriye'den Lübnan'a silah taşıyan her aracın hedef alınacağını, ancak Suriye ile bir savaş başlatmaya çalışmadıklarını söylemiştir.²⁶ İsrail'in bu açıklamalarının hemen ardından Suriye haber ajansları da Suriye Başbakanı Muhammed Naci Otri'nin, Lübnan Başbakanı Fuad Sinyora ile yaptığı telefon görüşmesinin içeriğini duyurarak, İsrail'in açıklamalarının ciddiye alınmadığı mesajını vermişlerdir. Otri'nin Sinyora ile telefon görüşmesinde, "Suriye'nin, kahramanca direnişine destek vermek ve İsrail'in vahşi saldırıları karşısında halkın birliğini güçlendirmek amacıyla tüm olanaklarını Lübnan'ın hizmetine sunduğunu" belirtmesi bir anlamda bölgesel dengelerde sözlü açıklamalar üzerinden de bir savaş yürütüldüğünün açık göstergesiydi.²⁷

Lübnan krizinde, Suriye ve İran'ın Hizbullah'a destek veren ülke olarak suçlamalara maruz kalmaları her iki ülkeyi söz konusu süreçte birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Ancak Suriye'nin bölgesel konumu ve İran'a nazaran daha güçsüz bir ülke olması, açıktan İsrail'e

²⁴ "Suriye: Başarısızlık doğal", **BBC Türkçe Servisi**, 28 Temmuz, 2006

²⁵ Brian Whitaker, "Syria stands to gain from Lebanon's pain" **The Guardian**, July 31, 2006

²⁶ "Suriye'den Lübnan'a silah taşıyan her araç İsrail'in hedefinde" **Hürriyet**, 1 Ağustos, 2006

²⁷ "Syria ready for possible regional war", **The Jerusalem Post**, August 6, 2006

karşı İran kadar ses tonunu yükseltmemesi sonucunu doğurmuştur.²⁸ İran, Suriye'ye İsrail'in saldırması halinde seyirci kalmayacağını daha krizin başında açıklamıştır. Esad, 1 Ağustos'ta İran Dışişleri Bakanı Manuçehr Mutteki ile birlikte Lübnan'da acil ateşkes çağrısı yaparak İsrail'in işgal ettiği bölgeden çekilmesini istemiş, 5 Ağustos'ta da İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'la telefonla, Lübnan'a saldırılarının sonuçları ve Lübnan'a hangi alanlarda destek sağlanması gerektiği hususunu görüşmüştür. Bu görüşmenin hemen akabinde İran hükümet sözcüsü Gulamhüseyn İlham, haftalık basın toplantısında, İsrail'in Suriye'ye saldırması durumunda nasıl bir tutum takınacaklarının sorulması üzerine, bir İslam ülkesine saldırının bütün İslam ülkelerine saldırı anlamına geleceğini yineleyerek, İslam ülkelerinin güvenlik ve siyasi bütünlüğe sahip olduklarını ifade etmiş, Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın ilgili konudaki açıklamalarına atıf yaptıktan sonra, "eğer Suriye veya başka bir İslam ülkesi saldırıya maruz kalırsa saldırganlar İslam ülkelerinin ciddi tepkisiyle karşılaşacaklar" açıklamasını yapmıştır.²⁹

7 Ağustos'ta BM'nin sorunla ilgili almış olduğu ve İsrail'in çıkarlarına hizmet ettiği gerekçesiyle Lübnan'ın reddettiği karara, Şam yönetimi de eleştirilerini yükseltmiş, Arap ülkeleri Dışişleri Bakanları toplantısına katılmak üzere Lübnan'ın başkenti Beyrut'a bulunan Dışişleri Bakanı Velid Muallim, Lübnan'da Devlet Başkanı Emil Lahud ile görüşmesinden sonra yaptığı açıklamada, karar tasarısının savaşın devamı ve Lübnan'da iç savaş için tüm meşruiyeti sağladığını ileri sürmüştür. Dışişleri Bakanı Ortadoğu'da karışıklık riskiyle ilgili sorulan bir soruya da "bölgesel savaşa hoş geldiniz" karşılığını vererek bir anlamda kendi ülkesinin de savaşın içinde olduğu izlenimini uyardırılmıştır. Muallim, "Hizbullah, güç dengesinin İsrail'den yana olduğu tezine son vermiştir, Suriye İsrail'den gelecek her türlü saldırıya hazırlandı ve hemen cevap verecektir" açıklamasını yaparak, Hizbullah konusunda ülkesine yönelik suçlamaları umursamadığı görüntüsünü de veriyordu.³⁰ Dışişleri Bakanının bu açıklamalarına tepki Lübnan tarafından gelmiş ve Dürzi lider Velid Canbolat, Muallim'i "boş vaat vermek ve son Lübnanlının ölümüne kadar savaşmayı istemek kolay"

²⁸ "The Role of Iran and Syria in the Israel-Lebanon Crisis", **PINR Report**, 20 July 2006

²⁹ "Suriye ve İran: Savaşa hazırız", **Radikal**, 8 Ağustos, 2006

³⁰ "UN truce plan under threat as conflict spirals", **The Guardian**, August 7, 2006; "Beyrut'ta Suriye Dışişleri Bakanı'na tepki", **Hürriyet**, 7 Ağustos, 2006

açıklamasını yaparak eleştirmiş ve “Lübnan’da aslanı, Golan’da tavşanı oynuyorsunuz” diyerek, Şam’ın Lübnan’ın içişlerine karışmaması gerektiğini vurgulamıştır.³¹

15 Ağustos’ta İsrail ve Lübnan arasında üç haftadır devam eden çatışmaları sona erdirebilmek için diplomatik çabalar sürerken İspanya Dışişleri Bakanı Miguel Moratinos da Batılı ülkelerin yaklaşık bir yıldır Suriye’ye uyguladığı diplomatik ambargoya son vererek Şam’a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. “Suriye eğer sorunun bir parçasıysa çözümün de bir parçası olmalı” tespitini yapan Moratinos, Suriyeli tarafların Hizbullah üzerindeki nüfuzunu kullanmaya hazır olduklarını belirtmiş, “Suriye’den yapıcı bir tutum almasını istedim ve olumlu bir yanıt aldım” açıklamasını yapmıştır.³²

İspanya Dışişleri Bakanının açıklamalarının getirmiş olduğu iyimserliğe 15 Ağustos’ta Suriye Gazeteciler Birliği’nin 4. Genel Konferansı’nda konuşan Esad’ın sözleri bir anlamda son vermiştir. Buradaki konuşmasında Esad, ABD’nin yeni Ortadoğu projesinin Hizbullah’ın Lübnan’da kazandığı zaferden sonra “artık bir hayal olduğunu” belirtmiştir. Hizbullah’ın savaşı kazandığını açıklayan Suriye lideri, bölgedeki değişimin Hizbullah direnişinin gösterdiği başarılar sayesinde geldiğini açıkça ilan ederek Hizbullah’la ülkesi arasında kurulan bağlantıdan dolayı rahatsız olmadığını da göstermiştir. Esad, aynı konuşmasında Ortadoğu’da barış ortamının zor olduğunu belirtmiş ve bunun da yegâne sebebinin İsrail’in “barış istememesi” ve ABD’de George W. Bush yönetimi ve bu yönetimin “önleyici savaş prensibi”ni kabul etmesi olarak ileri sürmüştür.³³ Esad’ın bu açıklamalarının hemen akabinde konuşan İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni “Lübnan’ın Suriye’den farklı bir yöne doğru gitmekte olduğunu ve Şam’ın bunu anlaması gerektiğini” söylemiş, Suriye’nin artık Hizbullah gibi grupları etkileyemeyeceğini de ifade etmiştir.³⁴

Esad’ın Hizbullah’ı destekler nitelikteki ve İsrail’i düşman ilan eden konuşmalarına ilk esaslı tepki Almanya Dışişleri Bakanı Frank-

³¹ “Suriye’ye eleştiri: Lübnan’da aslanı, Golan’da tavşanı oynuyorsunuz” **Zaman**, 7 Ağustos, 2006

³² Jon Layne, “Suriye çözümün parçası olmalı”, **BBC Türkçe Servisi**, 15 Ağustos, 2006

³³ “Esad: Direniş bölgeyi değiştirdi”, **BBC Türkçe Servisi**, 15 Ağustos, 2006

³⁴ “Livni: Diplomatic initiatives are the next step”, **The Jerusalem Post**, Aug. 15, 2006

Walter Steinmeier'den gelmiş ve Esad'ın söz konusu konuşmasından sonra Suriye ziyaretini iptal etmiştir. Steinmeier Cidde'de Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Suud El-Faysal ile yaptığı görüşmeden sonra düzenlediği basın toplantısında "Şimdi, bölgedeki rolünü yeniden değerlendirip değerlendirmeyeceği ve gelecekte bir rol oynamaya hazır olup olmadığı konusunda Suriye'den sinyaller beklemeliyiz" derken, Suriye'nin, yapıcı olması koşuluyla uluslararası barış çabalarına katılmasının gerekli olduğunun altını çizmiştir. Steinmeier ayrıca, Suriye Devlet Başkanı tarafından gönderilen sinyallerin yanlış olduğunu ve Şam'ın Lübnan hükümetinin güçlenmesini hedeflemediğini de gösterdiğini sözlerine eklemiştir.³⁵ Esad'ın söz konusu açıklamalarına İsrail Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mark Regev'den de tepki gelmiştir. Şam'ın söz konusu açıklamalarla Suriye'nin ateşkes konusundaki niyetinin ortaya konulduğunu belirten Regev, Hizbullah'ın Suriyeliler için bir dış politika aracı olduğunu vurgulamıştır.³⁶

Esad'ın açıklamalarına Lübnan tarafından da cevap gelmiş, Lübnan Parlamentosunda en büyük grubu oluşturan El-Mustakbel Partisinin lideri Saad Hariri, Şam yönetimin söz konusu açıklamalarla düşmanlık tohumlarını artırdığını ileri sürerek, Suriye'nin Lübnan'ın iç işlerine müdahalesi yönünden İsrail'in yol açtığı yıkımdan daha fazlasına yol açtığını belirtmiş, Lübnan'da İsrail tarafından yaşatılanların acı verici olduğunu, ancak şimdilerde bundan çok daha fazlasını "dost" Suriye'nin yaptığını iddia etmiştir. Suriye halkının Lübnan'a ve Lübnanlılara sevgisi ve desteğine karşın, Suriye yönetiminin Beyrut Hükümetine kin beslediğini savunan Hariri, Şam yönetiminin "Arap kardeşlerinin kanlarının döküldüğü ortamdaki yararlanmak" istediğini ileri sürmüş, sorunun çözümünün Lübnan'ın bütünlüğünden geçtiğini de sözlerine eklemiştir.³⁷

Savaş devam ederken İsrail gazeteleri sorunun çözüm ya da çözümsüzlüğünde anahtar ülkenin Lübnan ve İran'dan daha çok Suriye olduğunu, eğer uzun süreli bir sonuç alınacaksa Şam yönetimine yapılan baskıların artırılması dâhil "havuç ve sopa" seçeneklerinin tümünün devreye sokulması gerektiğini savunmaktaydılar. Bu çerçevede,

³⁵ "German Foreign Minister Cancels Syria Trip: Assad Calls Israel Enemy, Praises Hezbollah", **Spiegel Online**, August 15, 2006

³⁶ İsrail: Suriye barış ortağı olarak düşünülemez, **Zaman**, 16 Ağustos, 2006

³⁷ "Hariri's son condemns Israel and Syria", **The Guardian**, August 17, 2006; "Hariri in bitter attack on Syria, **BBC**, August 17, 2006

çözüm arayışında diyalogdan da kaçınılmaması gerektiğini de belirtmekteydiler.³⁸ Bu tartışmalar sürerken 20 Ağustos'ta İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni, Suriye ile olası bir diyalog zemini hazırlanması için bir çalışma grubu kurulduğunu duyurmuş ve Suriye ile İsrail arasındaki bütün sorunları inceleyecek grubun başına Yaakov Dayan'ın atandığını belirterek, Çalışma grubunun amacını Ocak 2000'den beri kesik olan Suriye ile ilişkilerin yeniden başlatılması olarak açıklamıştır.³⁹ Bu açıklamaya paralel bir açıklama da İsrail Kamu Güvenliği Bakanı Avi Dichter'den gelmiş ve İsrail Ordu Radyosu'na yaptığı açıklamada, Şam Yönetimi'yle müzakereler yapmaları için meşru nedenler olduğunu belirterek, geçmişte Mısır ve Ürdün'le imzaladıkları barış anlaşmalarının örnek alınması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak Suriye'yle bir barış anlaşması imzalamaları halinde Golan Tepeleri'ni geri vermeleri gibi bir durumun da ortaya çıkacağı endişesini de ifade etmiştir.⁴⁰

Ancak bu açıklamaların daha tartışılması bile yapılmadan İsrail Başbakanı Ehud Olmert "Suriye, teröre desteğini kestiğinde, terör örgütlerine füze vermeyi durdurduğunda, onlarla müzakere etmekten memnuniyet duyacağız" açıklamasını yaparak bir anlamda ülkesinde kendisine yönelik gelebilecek eleştirilerin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Olmert, "Terör onların tarafındayken herhangi bir maceraya atılmayacağız. Müzakerenin temeli olabilecek ana adımlar atılana kadar bir müzakereye girmeyeceğiz" diyerek kararlılığını da vurgulamıştır.⁴¹ Olmert'i teyit eden bir açıklama da İsrail Başbakan Yardımcısı Şimon Peres'ten gelmiş, İsrail'in Lübnan ve Filistin sorunlarıyla çok meşgul olduğunu, bu nedenle de söz konusu dönemin Suriye ile barış görüşmelerine başlamak için doğru zaman olmadığını belirtmiştir.⁴²

Şam'ın kriz sürecinde tutumuna bakıldığı zaman genelde açıklamalarında çift yönlü bir tutum sergilendiği belirtilebilir. Sorunun kaynağının İsrail'in bölgedeki tutumunun bir sonucu olduğunu vurgulaması ve Hizbullah'a yönelik politikası Suriye'ye karşı uluslararası çevrede olumsuz bir imaj kazandırsa da, diplomatik çabalara da destek vermesi bu durumu bir nebze olsun yumuşatmıştır. Örneğin krizin

³⁸ Boaz Ganor, "Syria is the key", *The Jerusalem Post*, August 8, 2006

³⁹ "Israel weighs Syria peace talks", *The Washington Times*, August 21, 2006

⁴⁰ "İsrail'de Suriye'yle barış önerisi", *BBC Türkçe Servisi*, 22 Ağustos, 2006

⁴¹ "PM: 'Talk of war will mislead Syria'", *The Jerusalem Post*, August 20, 2006

⁴² "Olmert nixes talks with Syria", *The Jerusalem Post*, August 21, 2006

başında Türkiye Başbakanı Tayip Erdoğan'la telefonla yaptığı görüşmesinde bölgede ateşkesin sağlanması ve barış çabalarının desteklenmesi için yardım isterken, yine 22 Ağustos'ta Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile Şam'da yaptığı görüşmenin ardından da bölgede barış çabalarını destekleyecekleri sözünü vermesi bunun bir göstergesi olarak nitelendirilebilir.⁴³

23 Ağustos'ta Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim ile Helsinki'de görüşen AB Dönem Başkanı Finlandiya'nın Dışişleri Bakanı Erkki Tuomioja, Muallim'in kendisine "BM güçlerinin Lübnan-Suriye sınırına yerleştirilmesi durumunda, sınırlarını tamamen kapatacaklarını" söylediğini belirtmiştir. Aynı gün Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad da yaptığı açıklamada, sınıra BM güçlerinin yerleştirilmesine karşı olduklarını, bu durumun iki ülke arasında düşmanlığa yol açacağını belirtmiştir.⁴⁴

Lübnan-Suriye sınırına BM gücü yerleştirilmesine karşı çıkan Suriyeli Bakan Buthayna Şaban 24 Ağustos'ta, İsrail ile Hizbullah arasındaki 34 gün süren savaşı sona erdiren BM kararının "uluslararası barış gücü askerlerinin Lübnan'ın Suriye sınırına konuşlanmasını içermediğini" belirterek, bu yöndeki bir adımın "kesinlikle mümkün olmadığını" hükümet adına yinelemiştir. Şaban ayrıca, Hizbullah'ın Suriye üzerinden silah almadığını vurgulamış ve ardından da Suriye üzerine bu kadar baskı uygulanırken "neden her gün Arapları öldüren İsrail'i silahsızlandırmaktan bahsetmiyorlar" sitesinde bulunmuştur.⁴⁵ Suriye'nin bu açıklamasına ilk tepki İsrail'den gelmiş ve İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni "Suriye'nin, Lübnan'a bağımsız ve ege-men bir devlet olarak, özgürlük ve hareket serbestliği tanınmasının zamanı gelmiştir" ifadesini kullanarak Şam'dan İsrail'in ve tüm tarafların "uluslararası toplumun aldığı karara saygı göstermesini" belediklerini açıklamasında bulunmuştur.⁴⁶ Ayrıca Fransa Dışişleri Bakanı Philippe Douste-Blazy'de 29 Ağustos'ta Le Figaro gazetesine yaptığı açıklamada, BM Güvenlik Konseyi'nin 1701 sayılı kararı gibi, Konse-

⁴³ "Gül: Henüz karar vermedik", **BBC Türkçe Srevisi**, 23 Ağustos, 2006

⁴⁴ "Syria Warns Against Deployment of Troops", **The Washington Post**, August 23, 2006; "Syria rejects UN force on border with Lebanon" **International Herald Tribune**, August 23, 2006

⁴⁵ "Suriye, Lübnan sınırında uluslararası güce karşı olduğunu yineledi", **Zaman**, 26 Ağustos, 2006

⁴⁶ "Livni: Suriye, Lübnan'ın bağımsızlığına saygı göstersiz", **Zaman**, 25 Ağustos, 2006

yin 1595 sayılı kararının da tam olarak uygulanması için Suriyeli yetkililerin oyunu kurallarına göre oynamasının gerekli olduğunu belirtmiştir.⁴⁷

Suriye sınırına BM Barış Gücü'nün yerleştirilmesine karşı çıkan Suriye yönetimini ikna etmek için 31 Ağustos'ta Şam'a bir ziyaret gerçekleştiren BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Suriye'nin sınırdaki devriye denetimlerini arttırmayı ve sınır güvenliğini sağlamak için Lübnan ordusuyla daha sıkı işbirliği yapmayı kabul ettiğini belirtmiştir. Ancak Suriye'nin söz konusu görüşmede Lübnan sınırına uluslararası güç yerleştirilmesine karşı olduğunu Annan'a da yinelemiştir. BM Genel Sekreteri, Beşar Esad'ın kendilerine, mümkün olan bölgelerde Lübnan ordusuyla ortak devriye görevleri yapmayı teklif ettiğini de aktarmıştır.⁴⁸

Suriye-ABD İlişkileri: Sürekli Suçlanan Taraf Olmak

ABD'nin Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarının gerçekleştirilmesinde olumsuz anlamda önemli bir faktör olan Suriye, bu önemini özellikle ABD'nin Irak'a müdahalesinden sonra artırarak devam ettirmiştir. Genel olarak ABD'nin Suriye Politikası'nı İsrail'in güvenliği, enerji kaynaklarına ulaşım, teröre destek, demokratikleşme, kitle imha silahları, Irak'la ilişkiler gibi alanlar belirlerken, özellikle 2005'te Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'nin suikastla öldürülmesinden sonra bu temel konuların yanında Suriye'nin Lübnan'la olan ilişkisi de ilk sıralara yerleşmiştir. ABD, Hariri suikastı ile ilgili her yeni gelişmede Suriye'yi suçlayarak, bu alanı bir baskı aracı olarak kullanmıştır. Hariri suikastı, ABD dışındaki küresel aktörlerin Suriye algılamalarını önemli ölçüde değiştirmiş ve Washington çizgisine yaklaştırmıştır. Bu da, ABD'nin Suriye'ye uyguladığı baskıyı artırmadaki temel dayanaklarından birini oluşturmuştur.

3 Ocak'ta ABD'nin BM temsilcisi John Bolton, Suriye'nin Hariri suikastıyla ilgili olarak BM yetkilileri ile işbirliğine gitmeleri gerektiğini bir kez daha yinelemiş ve Suriye'den beklenenin BM kararları uyarınca ön koşulsuz ve tam olarak soruşturma komisyonu ile işbirli-

⁴⁷ "UN will not stop Syria sending weapons to Lebanon", **Telegraph**, August 27, 2006

⁴⁸ "Annan: Şam işbirliğini kabul etti", **BBC Türkçe Servisi**, 5 Eylül, 2006

ğini gerçekleştirmesi olduğunu vurgulamıştır.⁴⁹ 5 Ocak'ta ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice da, Hariri cinayetiyle ilgili Suriye'nin BM ile tam bir işbirliği yapması gerektiğini belirtmiş, aksi taktirde baskının devam edeceğini, uluslararası toplumun da isteğinin bu yönde olduğunun altını çizmiştir.⁵⁰ 17 Ocak'ta ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Riyad'ta, Saad Hariri ile görüşmesinde benzer açıklamaları tekrarlamıştır.⁵¹ 27 Ocak'ta Başkan Bush ve Dışişleri Bakanı Rice Washington'da Saad Hariri ile görüşmelerinin ardından aynı eleştirileri sürdürmeleri, Washington'un suikastı sürekli gündemde tutarak Şam'a baskıyı devam ettirmesinin bir işaretiydi. Görüşmenin ardından Rice, Suriye her ne kadar askerlerini Lübnan'dan çekmiş olsa da Şam'ın Lübnan üzerindeki baskısının tamamen kalktığından ve Lübnan halkının kendini güvende hissetmesinden emin olmak istediklerini açıklarken;⁵² Bush ise, Lübnan'ın özgür bir ülke olarak Suriye'nin her türlü tesirinden uzak olması gerektiğini belirtmiştir.⁵³

ABD bir yandan Hariri Suikastı konusunda Suriye'ye baskı yaparken aynı zamanda Suriye'deki Baas rejimine muhalif grupları da desteklemeye devam etmiştir. Ocak ayının son haftası Beşar Esad yönetimine muhalif bazı grupların temsilcileri, Washington'da bir araya gelerek "Suriye'de Demokrasi ve Kürt Hakları" konulu bir konferans düzenlemişler, Suriye Ulusal Konseyi, Özgür Suriye Hareketi, Liberal Suriye Grubu ve İşçi Partisi gibi grupların temsilcileri Washington'daki Ulusal Basın Merkezi'nde düzenledikleri basın toplantısında, "ülkede demokrasinin ilerletilmesi ve barışçı rejim değişikliği çabalarına Batı'nın desteğini" istemişlerdir. Toplantıya katılan bir grup ABD Dışişleri Bakanlığı ve Kongre'de bazı yetkililerle görüşmeler yaparak Suriye'deki Kürtlerin haklarının ilerletilmesi yönündeki taleplerini dile getirmişlerdir.⁵⁴ Toplantıyı düzenleyen gruplar, dört farklı ülkede yaşayan Kürtlerin beraber hareket ederek birleşik bir Kürt devletine kadar giden bir süreç oluşturabilecekleri inancıyla, ABD'nin Irak'a müdahalesinden sonra bölgede oluşan konjonktürün

⁴⁹ "US Calls Syria to Collaborate with UN Investigation", **Arabicnews**, Januray 6, 2006

⁵⁰ "Rice Vows continued pressure on Syria", **Arabicnews**, Januray 6, 2006

⁵¹ "Cheney Riyad'ta Suriye Krizini ve Filistin, Seçimlerini Görüştü" AFP (Bye) 18 Ocak, 2006

⁵² "Rice vows to keep pressure on Syria", **Aljazeera**, January 30, 2006

⁵³ "US wants end to Syrian bullying", **BBC**, January, 2006

⁵⁴ "Suriyeli muhalifler Washington'da toplandı", **Hürriyet**, 3 Şubat, 2006

bu amaca hizmet ettiğinin farkında olarak ve toplantıyı Washington'da düzenleyerek aynı zamanda Suriye yönetimine bir mesaj vermek istiyorlardı. ABD'nin Suriyeli Kürtlere destek sağlaması Irak'taki durumu göz önüne alındığında, muhtemel bir Suriye müdahalesinde Irak'lı Kürtlere geliştirdiği ilişkiye benzer bir yapı oluşturmayı amaçlamaktaydı. 14 Şubat'ta Baas rejimine muhalif Suriyeli Kürt grupların ABD Senatosu binasında düzenlediği konferansa Suriye dışındaki Kürt örgütlerin temsilcilerinin ve Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin oğlu Kubat'ın da katılması bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.⁵⁵ En son 21 Aralık'ta Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sean McCormack'ın, "Muhalifleri destekliyoruz, ama bu faaliyet Devlet Başkanı Beşar Esad rejimini istikrarsızlaştırmaya yönelik gizli kapaklı bir şey değil" açıklamasını yapması bunun açıkça ifade edilmesiydi.⁵⁶

ABD'nin Suriye ile 2006 yılı içersinde ilişkilerinin seyrini belirleyen diğer bir gelişme, önce bir Danimarka gazetesinde ardından da birçok gazetenin söz konusu karikatürleri tekrar basarak krizi tırmandırmasıyla İslam dünyasında Batı'ya yönelik tepkilerin artarak sorunun küresel bir boyut kazanması sonucunda Suriye merkezli tepkiler vesilesiyle yaşanan krizdir. Başkent Şam'da toplanan yüzlerce Suriyelinin Danimarka ve Norveç Büyükelçiliğinin bulunduğu binayı ateşe vermeleri neticesinde, ABD yönetimi olayla ilgili olarak Suriye hükümetini sorumlu tutmuştur. Beyaz Saray tarafından yapılan açıklamada, "Suriye hükümetinin bilgisi ve desteği olmasa, bu denli bir şiddet olayı olmazdı" denilerek Şam'a gerginliği tırmandırmaması için uyarı yapılmıştır.⁵⁷ ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'da İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni ile düzenlediği ortak basın toplantısında Suriye'yi olayları tırmandırmakla suçlayarak özellikle İran ve Suriye'nin bölgesel hassasiyetleri kendi amaçları doğrultusunda kullanmak için büyük çaba harcadıklarını belirtmiştir.⁵⁸

Washington yönetimi bir yandan siyasi yönden Suriye'yi köşeye sıkıştırmanın yollarını ararken aynı zamanda ekonomik yönden de

⁵⁵ "Radikal-Suriye Kürtleri Washington'da", **Radikal**, 3 Mart, 2006

⁵⁶ "ABD'den itiraf: Suriyeli muhalifleri destekliyoruz", **Hürriyet**, 21 Aralık, 2006

⁵⁷ "Cartoons Spark Burning of Embassies", **Washington Post**, February 5, 2006 ; "ABD: Büyükelçiliklerin yakılmasından Suriye sorumlu", **Hürriyet**, 5 Şubat, 2006

⁵⁸ "Iran and Syria incited violence", **BBC**, 8 February 2006; "Rice'dan İran ve Suriye'ye karikatür uyarısı", **Hürriyet**, 8 Şubat, 2006

baskı altına almanın yöntemlerini devreye sokmuştur. Bu anlamda 10 Mart'ta ABD, terörist grupların finansmanına karıştığı iddiasıyla, devlet denetimindeki Suriye Ticaret Bankası ile Amerikan bankalarının tüm ticari ilişkilerini, Amerikan yönetimine terörle mücadelede geniş yetkiler sağlayan "Vatanseverlik Yasası" çerçevesinde, yasaklamıştır. Amerikan Hazine Bakanlığı yaptığı yazılı açıklamada kararın gerekçesi olarak, Suriye hükümetinin denetiminde olan Suriye Ticaret Bankası'nın teröristler tarafından, para transferinin yanı sıra, Irak petrolünün yasadışı satışından elde edilen parayı aklama faaliyetlerinde kullandığını belirtmiştir. Ayrıca aynı bankaya ticari ortaklığı olan Suriye-Lübnan Ticaret Bankası'nın da, alınan bu önlemler kapsamına girdiği belirtilmiştir.⁵⁹

Söz konusu karardan bir gün sonra Suriye Ticaret Bankası genel müdürü Dureid Dorgham, kararın Suriye'ye karşı siyasi sebeplerle alındığını mantıksal bir gerekçe ve kanıtının bulunmadığını açıklamıştır. Dorgham açıklamasında söz konusu kararın, Suriye tarafından bir ay önce alınan ülkedeki tüm döviz işlemlerinin ve para rezervlerinin dolardan Euro'ya çevrilmesinden sonra alındığının anlamlı olduğunu, söz konusu bankanın tüm işlemlerinin uluslararası diğer bankalar tarafından akredite olduğunu vurgulamıştır.⁶⁰ Ekonomik alanda Washington yönetimi tarafından bu karar alınırken bazı Amerikan şirketlerinin Şam'la anlaşması da olayın farklı bir yönüne işaret etmesi bakımından anlamlıydı. Bu bağlamda 9 Haziran'da Amerikan petrol şirketi Marathon Petrol, Suriye'nin El-Şeer ile El-Şerefiye bölgelerinde petrol ve doğalgaz aramak amacıyla tesis inşa etmek için Şam yönetimi ile 127 milyon dolarlık anlaşma imzalamıştır.⁶¹

16 Mart tarihinde, "Ulusal Güvenlik Strateji"ni açıklayan Amerikan yönetimi, bu belgede yaptığı tiranlık tanımına Kuzey Kore, İran, Küba, Belarus, Burma ve Zimbabve gibi ülkelerin yanında Suriye'yi de dâhil etmiştir.⁶² Raporda Ortadoğu'daki Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkeler demokratikleşme çabalarından dolayı desteklediği açıklanırken Suriye ve İran gibi ülkeler kendi ülkelerinde terörü barındırıp

⁵⁹ "Syrian bank 'blacklisted' by US", **BBC**, 10 March 2006; "ABD'den Suriye'ye Yasak: ABD Bankalarının Suriye Bankaları ile ticari ilişkileri yasaklandı", **TRT**, 10 Mart, 2006

⁶⁰ "Syria ignores US sanction on its bank", **Arabicnews**, 11 March, 2006

⁶¹ "Amerikan şirketi Şam'la anlaşta, **Radikal**, 5 Mayıs 2006

⁶² "The National Security Strategy of United States of America", **The White House Report**, March 2006, s.3

desteklemeye devam etmekle suçlanmışlar ve terörist bir devlet olarak nitelendirilmişlerdir.⁶³ ABD ve müttefiklerinin terörle savaşta terör eylemlerini yapan, teröristleri barındıran ve haydut devletleri destekleyen ülkelere karşı ayırım yapmayacakları belirtilen raporda, Suriye ve İran gibi devletlerin barış, adalet ve özgürlükler karşısında terörü destekleyerek düşman tarafını seçtikleri belirtilmiştir.⁶⁴

Şubat ayında Suriyeli muhalif gruplara ev sahipliği yapan Washington yönetimi, söz konusu grupları maddi yönden de destekleyerek sonuç almaya yönelik faaliyetlerine bir yenisini daha eklemiştir. 17 Şubatta ABD Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu İşbirliği İnisiyatifi (Middle East Partnership Initiative-MEPI) Suriye’de demokrasinin gelişmesinin hızlandırılmasına yönelik olarak 5 Milyon Dolarlık bir bütçe ayırdığını duyurmuştur. Bu yardımın 1 Milyon Dolarlık kısmının demokratikleşmeyi destekleyen Suriye sivil toplumuna yapıldığı belirtilmiş ve sivil toplumun hukukun üstünlüğü, hükümetin hesap verilebilirliğinin sağlanması, bilgi kaynaklarına ulaşım, konuşma ve düşünce özgürlüğü, güvenilir, rekabetçi ve şeffaf bir seçimin yapılabilmesi için mücadele etmesi için bu yardımın yapıldığının altı çizilmiştir.⁶⁵ Söz konusu yardım programı konusunda Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim, ABD’yi içişlerine karışmakla suçlayarak böyle bir yardımı toptan reddettiklerini açıklamıştır. Muallim, “ABD Dışişleri Bakanı şu anda Mısır’a bir ziyaret gerçekleştirmektedir. Oysa kısa bir zaman önce Mısır’daki belediye seçimleri ile ilgili hayal kırıklığına uğradığını belirtmiş, seçimleri demokratik olmamakla eleştirmiş ve Mısır’ı suçlamıştı” açıklamasını yaparak şimdi aynı nedenlerle Suriye’yi suçladığını dolayısıyla ortaya çıkan durumun çifte standart içerdiğinin anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Muallim sözlerini, “Rice hem Mısır’a hem de Arabistan’a ziyaretler gerçekleştirmektedir, Suriye’nin bu ülkelerden hangi alanlarda farklı olduğu için suçlandığının dünya kamuoyu tarafından değerlendirilmesi gerekir” diyerek tamamlamıştır.⁶⁶ Muhalif gruplardan olan Şam merkezli Suriye İnsan

⁶³ “The National Security Strategy of United States of America”, **The White House Report**, March 2006, s.9

⁶⁴ “The National Security Strategy of United States of America”, **The White House Report**, March 2006, s.12

⁶⁵ “Syria Democracy Program Announcement”,
http://mepi.state.gov/61533.htm.

⁶⁶ “Syria condemns US for funding opposition”, **Telegraph**, February 2, 2006; Harry Mount, “Syria hits United States over fund”, **The Washington Times**, February 20, 2006

Hakları Örgütü'nün başkanı Ahmad Fayez Fawaz da yaptığı açıklamada "biz dışarıdan gelecek yardımları reddediyoruz, ABD tarafından Suriye için düşünülen yardımların da Suriye'de zaten kötü algılanacağını, ABD'nin söz konusu yardımlarda dürüst davranmadığını ve yardımların bir şarta bağlı olarak verileceği" açıklamasını yapmıştır.⁶⁷

Suriye'ye belli malların ihracatının yasaklanmasının yanı sıra terör örgütlerine destek veren ya da Lübnan'ın içişlerine karışan Suriyelilerin mal varlıklarının dondurulmasına ilişkin 11 Mayıs 2004 tarihinde alınan kararların süresinin dolacak olmasından dolayı, Başkan Bush 8 Mayıs'ta bir kez daha Kongre'nin karşısına çıkarak "Terörü destekleyen, Lübnan'ın içişlerine karışan, kitle imha silahı peşinde olan ve balistik programlarını sürdüren, Irak'ın istikrara kavuşması ve yeniden inşası için uluslararası toplum ve ABD'nin çabalarını baltalayan Suriye hükümetinin eylemleri, Amerikan ulusal güvenliği için devam etmekte olan olağanüstü bir tehdittir" açıklamasını yapmış ve Suriye'ye uygulanan yaptırımlar ve ambargonun uzatılmasını istemiştir.⁶⁸ 6 Haziran'da da ABD Dışişleri Bakanlığı'nın İnsan kaçakçılığı ile ilgili hazırladığı yıllık raporu açıklayan Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Suriye'nin de söz konusu kaçakçılıkla mücadele etmediği için 13 ülke ile beraber kara listeye alındığını açıklamış ve 90 gün içinde somut adımlar atmadığı takdirde söz konusu ülkelere yaptırım yapılacağını belirtmiştir.⁶⁹

ABD'nin Lübnan Savaşı sırasında Suriye'ye yönelik politikasına değinmek gerekirse, İsrail askerlerinin 12 Temmuz'da kaçırılmasından hemen sonra Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi sözcüsü Frederick Jones, Almanya'da yaptığı açıklamada, Hizbullah'ı doğrudan destekleyen İran ve Suriye'yi de bu saldırıdan ve ardından gelen şiddetten sorumlu tutuyoruz" açıklamasını yaparak dikkatlerin Suriye üzerine çevrilmesini sağlamıştır. 15 Temmuz'da başkan Bush da, Rusya'nın St. Petersburg kentinde başlayacak olan G-8 zirvesi öncesinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile görüşmesinin ardından yaptığı açıklamada Ortadoğu'da artan şiddetin sorumlusunun Lübnan merkezli Hizbullah örgütü olduğunu belirterek "Şiddeti durdurmanın en iyi yolu Hizbullah'ın silah bırakması ve saldırılara son vermesidir. Bu

⁶⁷ "Syria: US funding offer for NGOs draws mixed reactions", **Irinnews**, 21 February, 2006

⁶⁸ "Bush, Suriye'ye ambargonun uzatılmasını istedi", **Hürriyet**, 9 Mayıs, 2006

⁶⁹ "Şam ve Tahran yine kara listede", **BBC Türkçe Servisi**, 6 Haziran, 2006

yüzden Suriye'yi Hizbullah üzerindeki etkisini kullanmaya çağırıyoruz" şeklindeki ifadesi ve 16 Temmuz'da da G-8 toplantısı devam ederken, "Şimdi hepimizin birlikte çalışmasının ve sadece Hizbullah'a değil, onları finanse eden İran'a ve destekleyen Suriye'ye net mesaj göndermenin tam zamanı" açıklaması,⁷⁰ savaşı başlatan taraf olan İsrail konusunda herhangi bir değerlendirmede bulunmaması bölgedeki İsrail yanlısı politikasının net bir ifadesiydi.

Suriye, ABD'yi Lübnan savaşı boyunca, Şam'a karşı saldırgan tutumunu sürdürerek uluslararası toplumu Suriye'ye karşı kışkırtmaya ve dünya kamuoyunu Şam'a yaptırıma zorlamaya çalışmakla suçlamıştır. Ayrıca, Suriye'nin Irak ve Lübnan Krizleri konusunda çok dikkatli davrandığını belirten Şam yönetimi, ABD'nin söz konusu krizleri "Yeni Ortadoğu Projesi"ne hizmet etmek için yönlendirdiğinin altını çizmiştir.⁷¹

Amerikan Senatosu'nun daha önce İsrail'i destekleyen ve Hizbullah, Hamas, Suriye ve İran'ı kınayan kararı onaylamasına ek olarak 20 Temmuz'da Amerikan Temsilciler Meclisi de, Lübnan'daki durum konusunda, İsrail'i destekleyen ve sorumlu olarak Suriye ve İran'ı gösteren bir kararı onaylamıştır. Temsilciler Meclisi'nde 8'e karşı 410 oyla onaylanan kararda, Suriye ile ilgili olarak "İran ve Suriye hükümetleri de İsrail'e karşı düzenledikleri saldırılarında ve diğer terörist faaliyetlerinde Hamas ve Hizbullah'a destek verdikleri" gerekçesiyle kınanmış ve "bu iki ülkeye karşı mümkün olan en yüksek düzeyde yaptırım uygulanması" çağrısında bulunulmuştur.⁷²

Sonuçta, kriz süresince özellikle ABD çevrelerinin üzerinde durduğu nokta sorunun bir tarafında hep Suriye'nin olduğudur. Washington yönetimi Şam üzerinde "gelenekselleşen teröre destek söylemi"ni yinelemiş ve direniş örgütlerinin Suriye ile bağlantılarını sürekli vurgulayarak sorunun çözümü için baskı yollarının devreye girmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Suriye'nin söz konusu krizi kendi lehine çevirmek ve bir yıl önce Lübnan üzerindeki kaybetmiş olduğu

⁷⁰ "G8 faturayı İran, Suriye ve Hizbullah'a kesti", **Radikal**, 17 Temmuz, 2006; "Bush'un hedefi Şam ve Tahrân", **Radikal**, 16 Temmuz, 2006

⁷¹ Usam Dari, "ABD'nin Suriye politikası çifte standart örneği", **Teşrin**, 27 Eylül 2006 (aktarılan yer, **Radikal** 03 Ekim, 2006)

⁷² Michael Abramowitz, "In Mideast Strife, Bush Sees a Step to Peace", **Washington Post**, July 21, 2006; "ABD'den İsrail'e destek", **Türkiye**, 21 Temmuz, 2006

etkinliğini söz konusu olayla tekrar kazanmanın yollarını aradığı da belirtilerek, Şam yönetimi genellikle suçlanan tarafta yer almıştır.⁷³

Daha önceden basına bazı bölümleri sızan ve tartışmalara neden olan, başkanlığını ABD eski dışişleri bakanlarından James Baker ile eski kongre üyelerinden Lee Hamilton'un yaptığı Irak Çalışma Grubu Raporu'nun, dokuz ay süren çalışmadan sonra 6 Aralık'ta açıklanmasının ardından dikkatler bir kez daha Washington ve Şam üzerine yoğunlaşmıştır. Raporda öne çıkan en önemli başlıklardan birisi "Irak Uluslararası Destek Grubu"nun oluşturularak Suriye ve İran'ın da bu grubun içinde yer almasına yönelik yeni bir açılımın getirilmeydi.⁷⁴ Raporda dile getirilen Suriye ile ilgili önerinin kabul edilmesi durumunda ABD'nin son dönemde Suriye'ye yönelik uyguladığı politikasından bir sapma ve ayrıca bölge için yeni bir açılımın olabileceği düşüncesi uzmanlarca dile getirilmiş, ancak önerinin kabul edilmesine yönelik beklentiye de kuşku ile bakılmıştır. Suriye'nin ilgili raporda en çok atıf yapılan ülkelerden biri olması, ABD'nin Irak politikasında Suriye'nin Irak'la olan ilişkilerinin önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda raporda Suriye ile ilgili olarak, Şam yönetiminin bu ülkede bulunan Irak'lı mültecilerin Irak'taki direnişi örgütlemesine göz yumduğu, Baasçı ve Saddam yanlılarını barındırdığı ve para yardımı yaptığı, El-Kaide üyelerinin Suriye üzerinden Irak'a geçtiği, Irak sınırını kontrol altında tutmadığı gibi hususlar dile getirilmiştir.⁷⁵

Raporda, Suriye'nin ABD'nin Irak politikasında hangi alanlarda yardımı olabileceği konusunda da önerilerde bulunulmuş, bu öneriler genel olarak; Irak-Suriye sınırından Irak'a direnişçilerin geçişinin engellenmesi, Suriye'deki Irak'lı direnişçilerin tasfiyesi, Irak'taki bazı Sünni gruplar üzerindeki etkinliğini kullanarak istikrar için inisiyatif üstlenebileceği, Irak'taki yapılanma sürecine ekonomi ve bilgi paylaşımı alanında yardımcı olabileceği şeklinde dile getirilmiştir.⁷⁶ Hizbul-

⁷³ Dennis Ross "U.S. Should Help Construct an Arab Umbrella", **USA Today**, July 19, 2006

⁷⁴ James A. Baker, Lee H. Hamilton ve diğerleri, "The Iraq Study Group Report", **Vintage Boks, A Division of Random House Inc.**, New York, December, 2006, s.50; söz konusu raporun Suriye ile ilgili değerlendirmesi için bkz, Oytun Orhan, "Irak Çalışma Grubu Raporu ve Suriye", <http://levantwatch.blogspot.com/2006/12/irak-agma-grubu-raporu-ve-suriye.html> (26 Aralık, 2006)

⁷⁵ a.g.r., s.29

⁷⁶ a.g.r., s.54

lah ve Hamas gibi gruplara silah aktarımının durdurulması gibi Ortadoğu'nun kronikleşen sorunlarında rol alabileceği ve Lübnan'daki iç çatışmaları destekleyici tutumundan vazgeçerek yönetimdeki Lübnan hükümetini destekleyebileceğinin de dile getirildiği raporda, ayrıca Suriye'den BM Güvenlik Konseyi'nin 1701 numaralı kararına uyarak Lübnan'ın egemenliğine tam saygı ve Lübnan'daki tüm siyasi suikastların aydınlatılabilmesi için işbirliği talep edilmiştir.⁷⁷ Suriye'nin söz konusu durumlarda işbirliği yaparak politika değişikliğine gitmesi halinde de Golan Tepeleri'nin geri verilmesine kadar giden bir süreç önerilmiştir.⁷⁸

Irak Çalışma Grubu'nun Suriye ile ilgili önerisine ilk esaslı cevap Dışişleri Bakanı Rice'dan gelmiş, Rice, Washington Post gazetesine verdiği demeçte "Irak'ta barış pahasına Lübnan'ın egemenliğini Suriye'ye satmak ya da İran'ın nükleer silah elde etmesine izin vermek" istemediklerini belirtmiştir. Hem Suriye'nin, hem de İran'ın, Irak'ta istikrarın sağlanmasına yardım etmek için teşviklere ihtiyacı olmaması gerektiğini kaydeden Rice, "Eğer Irak'ın istikrarlı olmasından çıkarları varsa gerekeni zaten yapacaklardır" açıklamasında bulunmuştur.⁷⁹

Rapordaki Suriye ve İran'a yönelik yeni açılımlar Bush yönetiminin bütün dış politikasına yönelik yıkıcı bir suçlama niteliği taşıdığı ve bu bağlamda "şer eksenini" karşı oluşturulan dış politikanın iflası olarak yorumlanmakla⁸⁰ birlikte, Bush'un Ortadoğu politikasında başarılı olmak istiyorsa raporda tavsiye edilenleri göz ardı etmemesi ve Suriye ile diyalog yollarının aranması gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır.⁸¹

Rapora Suriye tarafından cevap bir öneri ile birlikte gelmiş ve Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad İtalyan La Repubblica gazetesine verdiği mülakatta raporun, "Suriye'nin merkezi rolünü kabul ettiğini"

⁷⁷ a.g.r., s .56

⁷⁸ a.g.r., s .57

⁷⁹ "Rice: Direct Talks With Iran, Syria Not on US Agenda", **Voice Of America News**, 12 December, 2006, "Rice, Suriye ve İran ile işbirliğine karşı", **Hürriyet**, 15 Aralık, 2006

⁸⁰ Şlomo Ben-Ami, "Bush'un son şansı Şam ve Tahran", **The Daily Star**, 21 Aralık 2006, aktarılan yer: **Radikal** 22 Aralık, 2006

⁸¹ Musa Kos, "Şer mihverini tecrit politikası çöktü", **Haaretz**, 22 Aralık 2006; aktarıldığı yer: **Radikal**, 24 Aralık, 2006

ve raporda, bölgedeki krizlerin sebebinin Irak'ın, Filistin'in ve Golan'ın işgal altında bulunmasından dolayı meydana geldiğinin teyit edilmesinin dikkate değer bir durum olduğunu, bu bağlamda ülkesinin barıştan yana olduğunu altını çizmiştir. ABD ile bölgede yapıcı bir diyalogdan yana olduğunu da ifade eden Esad, istemenin yeterli olmadığını, harekete geçmek için mekanizmaların da devreye sokulması gerektiğini belirterek; İsrail, Irak, BM, Avrupa ülkeleri ve hatta Çin ve Japonya'yı da müzakere masasına davet etmiş ve çözümünden yana olduğunu vurgulamıştır.⁸² Enformasyon Bakanı Muhsin Bilal, raporu genel olarak olumlu bulmuş, özellikle Suriye'nin bölgedeki konumunun tespiti ve önemi bağlamında objektif değerlendirmeleri içerdiğini vurgulamış, "Suriye problemin değil çözümün bir parçasıdır" diyerek, ülkesinin kronikleşmiş bölge problemlerinin çözümünü kolaylaştırıcı bir ülke olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁸³

Irak Çalışma Grubu'nun İran ve Suriye'yle temas kurulması önerisini Bush yönetimi reddederken, Senato'nun demokrat kanadından senatörler Suriye'ye çeşitli ziyaretler gerçekleştirerek Suriye ile ilgili olumlu izlenimler edindiklerini dile getirmişlerdir. 14 Aralık'ta Senatonun demokrat üyesi Bill Nelson,⁸⁴ ardından 20 Aralık'ta da Demokrat Parti'nin iki üst düzey senatörü, Dış İlişkiler Konseyi üyesi Christopher Dodd ile 2004 seçiminde Bush'un rakibi olan John Kerry, Şam'da önce Dışişleri Bakanı Velid Muallim ardından da devlet başkanı Esad'la görüşmüşler, Şam yönetiminin bölgedeki sorunların çözümünde kilit bir ülke olarak dikkate alınması ve diyalog yollarının açık tutulması gereken bir ülke olduğunu belirtmişlerdir. Görüşmelerde Irak, Lübnan ve bölgesel sorunların ayrıntıları ile ele alındığını belirten senatörler, Esad'ı söz konusu sorunlarla ilgili yapıcı bir tutum içinde bulduklarını ve kendilerine ABD ile işbirliğinden yana olduğunu belirttiğini ifade etmişlerdir.⁸⁵

2006 yılı boyunca ABD siyaset çevreleri ve uzmanları Washington'un Suriye politikasının seçeneklerinin neler olduğu, bu seçeneklerin nasıl uygulanması gerektiği ve hangisinden iyi sonuç alınabileceği veya uygulanabilir olduğu gibi alanlarda tartışmayı sür-

⁸² Esad'dan Olmert ve Bush'a görüşme çağırısı, **Hürriyet**, 15 Aralık, 2006; "Suriye Irak raporunu objektif buldu" **Hürriyet**, 7 Aralık, 2006

⁸³ Jon Leyne, "Syria welcomes chance to participate", **BBC**, December 6, 2006

⁸⁴ "Democrat defies Bush on Syria", **Aljazeera**, December 14, 2006

⁸⁵ Kerry Dodd, "Meet With Syria President", **CBS News**, December 21, 2006

dürmüştür. Uzmanlar ABD'nin Suriye'ye yönelik politikasının üç farklı seçenekte ele alınabileceğini belirtmişler; bunları da seçici angajman, rejimin izole edilmesi ve/veya rejim değişikliği olarak ele almışlardır. Seçici angajmanı (selective engagement) savunanlar havuç ve sopa politikasının devreye sokularak Suriye'yi ekonomik iyileştirmeler ve Golan Tepeleri konusunda İsrail'le ilişkilerinin seyrinde yardımcı olmanın yanında gerektiğinde, bu ülkeye karşı ekonomik ve siyasi yaptırımların ağırlaştırılmasına yönelik uygulamaların sürdürülmesini ileri sürmüşlerdir.⁸⁶ Suriye'nin tamamen izole edilmesini savunanların yaygın kanaati "Suriye'nin bölgesel istikrara yönelik bir çabasından daha çok, istikrasızlıktan yararlanan bir devlet olmasından dolayı zamanın israf edilmesine gerek olmadığı" yönündeydi.⁸⁷ Bu bağlamda, Hariri suikastı sonrası Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesine yönelik politikada olduğu gibi, BM'yi de devreye sokarak Suriye'nin tam bir izolasyona tabi tutularak sonuç alınıncaya kadar bu sürecin uzatılması amaçlanmaktaydı.⁸⁸

Üçüncü bir seçenek olarak düşünülen ise, Suriye'de Esad rejiminin devrilmesi için muhalif gruplarla işbirliğine gitmek, gerekirse İsrail'in de yardımıyla, Suriye'ye Irak'ta olduğu gibi müdahale ederek rejimi değiştirmektir.⁸⁹ Ancak rejimin nasıl değiştirileceği veya nasıl bir yol haritası izleneceği ile ilgili ABD siyaset yapımcıları, düşünce kuruluşları, medya ve akademik çevreler tarafından çok farklı fikirler ileri sürülmüştür. Bunlar arasında en çok öne çıkanlar ise, ekonomik yaptırımla desteklenmiş siyasi baskı ve izolasyon olarak kendini göstermiştir.⁹⁰

Suriye-Türkiye: Güven Artırıcı Komşuluk İlişkileri

Suriye'nin Türkiye ile bir önceki yıldan karşılıklı ziyaretlerle pekişerek devam eden iyi ilişkileri 2006 yılında da devam etmiştir. Suriye özellikle bölgesel politikada İran'la kurduğu ilişkinin küresel

⁸⁶ Dennis Ross, "A Cease-Fire Reality: Dealing with Syria", *Washington Post*, August 17, 2006

⁸⁷ Michael Young, "Engage Syria at your own peril", *Daily Star*, September 07, 2006

⁸⁸ David Schenker, "Been There, Done That", *Weekly Standard*, August 14, 2006

⁸⁹ Max Boot, "Israel Should Hit Syria First", *Los Angeles Times*, 23 August 2006

⁹⁰ Flynt Leverett, "Illusion and Reality", *The American Prospect Online*, 9 Aralık, 2006

ve bölgesel alandaki olumsuz yansımaları Türkiye ile kurduğu ikili ilişkilerle dengelemeye çalışmıştır. Özellikle Ortadoğu'nun kronikleşen sorunlarında Türkiye ile müzakere etme ihtiyacını hisseden Suriye, yıl boyunca karşılıklı ziyaretlerle ilişkilerin sıcak tutulmasına önem atfetmiştir. Bu anlamda ilk ziyaret 27-28 Nisan tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen Türkiye İş Kadınları Derneği'nin düzenlediği zirve için Başbakanın eşi Emine Erdoğan tarafından Türkiye'ye davet edilen Suriye lideri Esad'ın eşi Esmâ Esad'ın İstanbul'a gelmesiyle gerçekleşmiştir. Esmâ Esad gazetecilerle yaptığı sohbet toplantısında "Türkiye bizim için, reformlar ve kadın hakları konusunda çok iyi bir örnek. Onun deneyimleri bize yardımcı oluyor" açıklamasıyla Türkiye'yi örnek aldıklarını belirtmiştir.⁹¹ 20 Haziran'da İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) 33. Dışişleri Bakanları toplantısı için Bakü'de bulunan Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, göreve yeni seçilen Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim ile yaptığı görüşmede, iki ülke arasındaki yakın işbirliğinin devam edeceğinden emin olduğunu ve kendisinin de katkılarının olacağını belirterek, Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi'nin geçici üyeliğine adaylığı konusunda Suriye'den destek istemiştir.⁹²

Ortadoğu'da iki İsrail askerinin kaçırılması ve İsrail'in Libnan'a saldırmasıyla şiddetlenen krizde İsrail'in Suriye'ye yönelik, Hizbullah'a silah ve lojistik destek sağladığı suçlamaları ve gözlerin bu iki ülkeye çevrilmesi üzerine Esad, Başbakan Erdoğan'ı telefonla arayarak barış çabalarını sürdürmesini talep etmiştir. Esad görüşmesinde bir an önce ateşkesin sağlanarak diplomatik çabaların sürdürülmesini ve bu çabalarda Türkiye'nin desteğini beklediklerini ifade etmiş, "barışın sağlanması için Türkiye'nin çabalarını sürdürmesine ihtiyaç" olduğunu altını çizmiştir.⁹³ Telefon görüşmesinin ardından 4 Temmuz'da Erdoğan'ın özel temsilci sıfatıyla Şam'a gönderdiği Başdanışmanı Büyükelçi Ahmet Davutoğlu, Esad'la yaptığı görüşmede, gerginliğin daha fazla tırmanmaması için Türkiye ve Suriye gibi ülkelerin daha aktif olmaları gerektiğinin altını çizerek, Suriye'nin kaçırılan İsrail askerlerinin serbest bırakılması ve İsrail'e yönelik saldırıların son

⁹¹ Ferai TINÇ, "Baskıya Meydan Okuyor", **Hürriyet**, 29 April 2006

⁹² "Dışişleri Bakanı Gül, Suriye ve Gine'li mevkidaşlarıyla görüşti", **Hürriyet**, 20 Haziran, 2006

⁹³ "Esad yardım istedi Erdoğan, AB ile diplomasi yaptı", **Yenişafak**, 20 Temmuz, 2006; "Beşar Esad'dan Erdoğan'a acil yardım telefonu", **Zaman**, 20 Temmuz, 2006

bulması için daha fazla çaba göstermesi gerektiğini iletmiştir. Davutoğlu, Şam yönetimine, Suriye'nin daha önce Lübnan'dan çekilmek gibi "cesur" adımlar attığını hatırlatarak, benzer bir yaklaşımın sergilenmesi durumunda krizin tırmanmasının engelleneceğini ifade etmiştir.⁹⁴ Davutoğlu ayrıca Şam'da bulunan Hamas lideri Halid Meşal ile görüşmüş, görüşüp görüşmediği ile ilgili özellikle Türkiye'de yapılan tartışmaların ardından, görüşme ile ilgili tutumun Esad'la görüşme sırasında gündeme geldiği ve Esad'ın kendisine görüşmenin faydalı olacağını iletmediği anlaşılmıştır.⁹⁵

Türkiye'nin Lübnan'a asker göndermesi ile ilgili hazırlıkların devam ettiği süreçte 22 Ağustos'ta Suriye'ye ziyaret gerçekleştiren Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, ziyaretin amacını, "içinden geçilen zor dönemde bölgenin barış ve istikrarı açısından yapılabilecek katkılara ilişkin görüş alışverişinde bulunmak" olarak açıklamış ve Şam'da Devlet Başkanı Esad ve Devlet Başkan Yardımcısı Faruk El-Şara ile görüşmüştür. Ağırlıklı olarak Lübnan krizi ile ilgili barış ortamının nasıl devam ettirileceği ve Türkiye'nin Lübnan'a asker göndermesi ile ilgili sürecin ele alındığı görüşmelerde Türkiye'nin Lübnan'a asker göndermesine Şam'ın olumlu baktığı sonucu çıkmıştır. Konuyla ilgili olarak Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim, "BM'nin 1701 sayılı kararının çıkmasından sonra meydana gelen gelişmeler, ateşkesin sağlanması, İsrail'in Mavi Hat gerisine çekilmesi ve UNIFIL gücünün yerleştirilmesi konusunda görüş birliğine vardıklarını" açıklamıştır.⁹⁶

2006 yılı boyunca Suriye'nin Türkiye ile ilişkileri özellikle ekonomik alanda önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Suriye ile turizm alanındaki işbirliğinin geliştirilmesi için mevcut sorunların tespiti ve çözüm yollarının araştırılması, Türk turizm acentelerinin Suriye'de faaliyetlerinin artırılması, Suriyeli turizm acentelerinin eğitimi ve her iki ülkenin turizm gelirlerinin yükseltilmesi" için Birincisi Mersin'de, ikincisi Suriye'nin Halep kentinde gerçekleştirilen etkinliğin üçüncü aşaması olan Turizm Zirvesi de 6-7 Nisan tarihlerinde Adana'da gerçekleştirilmiştir.⁹⁷ Ayrıca sanayi ve ticaretin gelişmesi için iki ülke

⁹⁴ "Esad'a Türkiye'nin beklentisi iletildi", *NTV-MSNBC*, 6 Temmuz, 2006

⁹⁵ "Davutoğlu'nun Suriye ziyaretini ben önerdim", *Yenişafak*, 12 Temmuz, 2006; "Erdoğan: Davutoğlu, Şam'da Hamas lideri Meşal'le görüştü" *Vatan*, 12 Temmuz, 2006

⁹⁶ "Gül: Bölgeye dışarıdan müdahale fayda etmez", *Hürriyet*, 22 Ağustos, 2006

⁹⁷ "Türkiye-Suriye turizm zirvesinin 3.'sü Nisan ayında Adana'da yapılacak", *Zaman*, 6 Nisan 2006

arasındaki sınır kapıları, yapılan protokolle yeniden düzenlenmiş,⁹⁸ bir önceki yılda temelleri atılan Türkiye ile Suriye arasındaki ekonomik ilişkilere ivme kazandıracak Türkiye-Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı kapsamında çalışmalar hızlandırılmıştır.⁹⁹ Bu çalışmalarını hızlandırmak için 29 Kasım'da Suriye'ye bir ziyaret gerçekleştiren Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullatif Şener, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, Başbakan Naji Otri ve Başbakan Yardımcı Abdullah Derdary ile yaptığı görüşmelerin ardından, Suriye ile Türkiye arasındaki gümrük vergilerinin sıfırlanacağını açıklamıştır. Yapılan görüşmelerde siyasi alandaki iyiye giden ilişkilerin ekonomik alanda da ivme kazanarak artırılmasına yönelik çaba sarf edileceği dile getirilmiştir.¹⁰⁰

Şam'a Türkiye tarafından üst düzeyde son ziyaret Başbakan Tayyip Erdoğan tarafından 7 Aralık'ta gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin "bölgedeki sorunların yine bölge devletlerinin ortak çabaları ile çözüleceği" politikasının bir yansıması olarak, Erdoğan İran'ı ziyaretinin ardından Suriye'ye de bir ziyaret gerçekleştirerek Şam'da devlet Başkanı Beşar Esad'la görüşmüştür. Görüşmenin ağırlık noktasını Irak, Filistin, İran'ın nükleer krizi ve ikili ilişkiler oluşturmuş, Lübnan'da mezhep çatışmasına doğru giden tehlikeli tirmanışın önlenmesi için işbirliği imkânlarının neler olabileceği ele alınmıştır. Esad "iki ülkenin birçok konuda ortak düşünüp, ortak tavır sergilediğini" vurgularken, Erdoğan Suriye'yi "iyi komşuluk ilişkileri içinde olunan önemli bölge ülkesi" olarak nitelendirmiştir.¹⁰¹ Sonuç olarak Şam, Ankara ile ilişkilerinde ABD ile gerilen ilişkilerine paralel olarak Avrupa'ya yakınlaşmak için Türkiye'nin desteğini yanında görmek istemekte ve aynı zamanda hızlandırdığı modernleşme açılımlarında Türkiye'nin deneyimlerinden faydalanmayı amaçlamaktaydı. Ankara ise Şam'ı Arap dünyasına açılmak için bir üs olarak görmekte ve bölgesel krizlerin çözümünde Suriye ile müzakerelerin önünü sürekli açık tutmaktadır.

⁹⁸ "Türkiye-Suriye arasındaki sınır kapıları yeniden düzenleniyor", *Zaman*, 26 Nisan, 2006

⁹⁹ "Suriye ile ticari ilişkiler ivme kazanacak", *Zaman*, 18 Mayıs, 2006

¹⁰⁰ "Şener: Suriye ile her alandaki ilişkilerimizi geliştirmek istiyor", *Dünya*, 29 Kasım 2006

¹⁰¹ "Şam yönetimi Türkiye'ye müteşekkik", *Radikal*, 7 Aralık, 2006

Bölgesel İşbirliği: Rusya ve İran

Suriye, ABD ile olan sorunlu ilişkisinde bölgesel olarak İran ve Türkiye ile ilişkilerini sıcak tutarak, Türkiye üzerinden AB ile yakınlaşma zemini arayarak ve bölge üzerindeki uluslararası rekabetin taraflarından biri olan Rusya ile de ilişkilerinin seyrini özellikle ordusunun modernizasyonu için askeri ekipman alarak belirlemeye çalışmaktadır. Özellikle İsrail'in Suriye ile olan sorunlu ilişkisini avantajla çevirerek iki ülke ile ilişkisini ekonomik olarak bir itici güç olarak kullanan Rusya, bu ülkelere askeri malzeme satışını artırmak için çaba sarf etmektedir.¹⁰² 2005 yılında Esad'ın Rusya ziyaretiyle alt yapısı hazırlanan Suriye'nin Rusya ile olan askeri ilişkileri 29 Ocak'ta Rus Genelkurmay Başkanı Yuri Baluyevski'in Suriye ziyareti ile pekiştirilmiştir. Rus Genelkurmay Başkanı'nun Şam'da en üst düzeyde ağırlanması ilişkilerin seyrinin anlaşılması bakımından altı çizilmesi gereken bir husustur. 14 Mart'ta Rusya'ya bir ziyaret gerçekleştiren Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim, Putin tarafından kabul edilmiştir. Ziyaretin ardından Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov bir açıklama yaparak iki ülke arasındaki, ekonomik, askeri ve siyasi alanlarda var olan işbirliğinin daha da ileriye götürülmesi için çalışmaların hızlandırılacağını belirtmiştir.¹⁰³

2006 yılı içinde Lübnan, İsrail, Suriye arasındaki yıl içindeki gerginliklerde Batı'nın direkt Suriye'yi hedef alan açıklamalarına karşın Rusya'nın, genellikle tarafsız bir tutum izlemesi Şam'ı Moskova'ya daha da yakınlaştırmıştır.¹⁰⁴ Bir önceki yılda Suriye'nin en fazla başını ağrıtan Hariri Suikastıyla ilgili olarak Mart ayının ilk haftasında bir açıklama yapan Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, soruşturma ile ilgili konularda Suriye'nin işbirliğine devam ettiğini belirtmiş ve ülkesinin Şam yönetimini işbirliğine devam etmeleri için cesaretlendirdiğini vurgulamıştır.¹⁰⁵ Açıklamanın ifade ettiği durumdan da anlaşıldığı gibi uluslararası çevredeki hâkim suçlayıcı söylemin aksine görü-

¹⁰² Yevgeny Bendersky "Russia's Future Foreign Policy: Pragmatism In Motion" **The Power and Interest News Report**, May 04, 2005

¹⁰³ "Transcript Of Remarks And Replies to Media Questions by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov Following Talks With Syrian Minister of Foreign Affairs Walid Muallem", **Moscow, Ministry Of Foreign Affairs of The Russian Federation, Information and Press Department Press Release**, March 14, 2006

¹⁰⁴ Sami Amarah, "Interview with Russian FM Sergey Lavrov", **Asharg Al-Awsat**, October 25, 2006

¹⁰⁵ "Russia, Syria To Push Hamas", **The Moscow Times**, March 15, 2006..

bildiren Moskova yönetiminin Suriye ile ilişkilerinin olumlu seyri yılın diğer önemli olaylarında da bozulmamıştır. Yıl içindeki Lübnan krizinde önce 20 Temmuz'da Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Alexander Sultanov, Lübnan İsrail Krizine barışçı bir çözüm bulunabilmesi ve diplomatik yolların işletilebilmesi için Suriye Dışişleri Bakanı ile Şam'da bir görüşme yapmış,¹⁰⁶ ardından da aynı konu ile ilgili Rusya Dışişleri Bakanı Bakan Sergey Lavrov'un Ortadoğu turu çerçevesinde Lübnan'dan sonra ikinci durağı 7 Eylül'de Suriye olmuş ve Devlet Başkanı Beşar Esad, Başkan Yardımcısı Faruk El-Şara ve Dışişleri Bakanı Velid Muallim ile görüşmüştür. Rusya'nın, uluslararası konferans düzenlenmesi yönündeki Arap Birliği inisiyatifini desteklediğini ifade eden Lavrov, topyekûn bir çözüm olmadan bölgedeki sorunların halledilmesinin mümkün olmadığını belirtmiş ve Suriye'nin bu süreçte barışçı bir politika izlediğinin altını çizmiştir.¹⁰⁷

Yine Lübnan'da Sanayi Bakanı Piyer Cemayel'in öldürülmesi ile tansiyonun yükseldiği ve suçlayıcı açıklamalarının yönünün Suriye'ye çevrildiği bir dönemde Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Aleksander Sultanov 26 Kasım'da Suriye'ye giderek Devlet Başkanı Beşar Esad ile görüşmüştür. Irak, Lübnan ve Filistin'deki son durumun ve bölgesel gelişmelerin değerlendirildiğinin açıklandığı görüşmede, Sultanov'un Esad'ı ülkesine davet etmesi içinde bulunulan konjonktürde önemli ve anlamlı bulunmuştur.¹⁰⁸

2006 yılı Suriye'nin dış politikasında Rusya'nın yanında İran da en önemli ülkelerden birisini oluşturmuştur. Suriye'nin uluslararası aktörler tarafından, İran'la benzer suçlamalara maruz kalması iki ülkenin işbirliği yapma zorunluluğunu artırmıştır.¹⁰⁹ Suriye'nin İran'ın nükleer politikasını destekleme yönündeki açık olan tutumu, Lübnan krizinde karşılığını bulmuş ve İran, Suriye'ye yapılabilecek bir saldırıya müdahil olacağını açıkça deklare etmiştir. Bu bağlamda, iki ülkenin ilişkilerinin seyrinde Irak ve Lübnan krizleri ile ABD ve İsrail'in bölge politikaları belirleyici olmuş söz konusu konularda Şam ve Tahran

¹⁰⁶ "Russian Deputy Minister of Foreign Affairs Alexander Saltanov Meets with Syrian Minister of Foreign Affairs Walid Muallem, Moscow", **Ministry of Foreign Affairs of The Russian Federation, Information and Press Department Press Release**, July 20, 2006

¹⁰⁷ "Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov's Visit To Syria", **Ministry of Foreign Affairs of The Russian Federation, Information and Press Department Press Release**, September 8, 2006

¹⁰⁸ "Rusya'dan Suriye Lideri Esad'a davet", **Zaman**, 26 Kasım 2006

¹⁰⁹ James S. Robins, "Let's Be Friends with Syria", **National Review**, July 24, 2006

benzer tutumlar takınmışlardır. 19 Ocak'ta bir yıl önceki Esad'ın İran ziyaretine karşılık olarak İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın Şam'a gerçekleştirdiği ziyarette iki ülke arasındaki ilişkiler pekiştirilmiştir. Ahmedinejad'la görüşmesinin ardından Esad'ın, "İran'ın barışçıl amaçlı nükleer teknoloji edinme hakkı vardır ... Barışçıl amaçlı nükleer teknoloji edinme politikasında İran'a olan desteğimizi dile getirdik ve uluslararası taraflar arasında diyalog fikrini destekliyoruz. İran'a uygulanan tüm baskıları da kınıyoruz" açıklaması, Şam'ın İran'ın nükleer politikası hakkındaki resmi tavrını göstermesi açısından önemliydi.

Esad ayrıca, İran'ın nükleer politikasına karşı çıkanların ikna edici bir gerekçe bildirmeleri gerektiğini ve Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arındırılması için uluslararası aktörlerin İsrail'den başlaması gerektiğinin de altını çizmiştir. İki lider görüşmelerinde Filistin halkının, bir "devlet kurmak" amacıyla İsrail'e karşı "direnişini" desteklediklerini belirterek Filistin konusunda da benzer duruş sergilediklerini vurgulamışlardır.¹¹⁰ Ziyarette ayrıca ikili ekonomik ilişkilerin düzeyi de ele alınmış, ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda işbirliği anlaşmaları imzalamışlardır.¹¹¹ Söz konusu Tahran ve Şam'ı dikkatle takip eden Washington yönetimi, ziyareti iki ülkenin "uluslararası alanda yalnız kaldıklarının işareti" olarak değerlendirmiş, ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sean McCormack, "Bu görüşme hakkında söylenebilecek tek şey, görüşmenin bu liderlerin dünyanın geri kalanından soyutlandıklarının işareti olduğudur" açıklamasını yapmıştır.¹¹²

Ahmedinejad'tan sonra Suriye'ye üst düzey diğer bir ziyaret 11 Nisan'da İran eski Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsanjani tarafından gerçekleştirilmiştir. Rafsanjani de Şam'a ziyaretinde Suriye'yi bölgede önemli bir partner olarak gördüklerini açıklayarak, "Suriye'nin İran ile aynı gemide olduğunu" dile getirmiş, dolayısıyla bölgede her iki ülkenin benzer duyarlılıklara sahip olmasının kaçınılmaz olduğunun altını çizmiştir.¹¹³

¹¹⁰ "Ahmadinejad meets with Nasrallah in Damascus", **Daily Star**, January 21, 2006; "Syria and Iran back each other against allcomers", **Daily Star**, January 21, 2006

¹¹¹ "Bashar pledges support for Iran's N-programme as Ahmadinejad visits", **Gulfnews**, January 20, 2006

¹¹² "Esad-Ahmedinejad görüşmesi uluslararası alanda yalnız kaldıklarının işareti", **Hürriyet**, 20 Ocak, 2006

¹¹³ "Rafsanjani in Damascus", **Al-Ahram Weekly**, 20-26 April, 2006, Issue No. 779

Şam'ın Tahran'a nükleer çalışmalar konusundaki açık desteği, Suriye'nin bölgesel güvenliği konusunda İran'dan benzer açıklamalarla karşılık bulmaktadır. 12 Haziran'da Suriye Savunma Bakanı Hasan Türkmani İran'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve İran Savunma Bakanı Mustafa Muhammed Neccar ile bir görüşme yapmıştır. İki ülke arasında bölgesel işbirliğini geliştirmek amacıyla ve İsrail'den gelebilecek "ortak tehditlere" karşı bir "Savunma ve İşbirliği" anlaşması imzalanmıştır. İki bakanın görüşmesinin ardından Neccar'ın "İran mevcut koşullar altında Suriye'yi destekleyecektir. Suriye'nin güvenliği ile İran'ın güvenliği birbirinden ayrılamaz. Her iki ülke bölgeyi istikrarlaştırılmaya çalışan güçler karşısında birlik olmalıdır"¹¹⁴ açıklaması ve Ahmedinejad'ın 14 Temmuz'da Esad'la yaptığı telefon görüşmesinde "Siyonist rejim aptalca yeni bir hareket yapar ve Suriye'ye saldırırsa bu tüm İslam âlemine yapılmış bir saldırı olarak kabul edilecek ve bu rejim çok sert bir karşılık görecektir"¹¹⁵ ifadelerini kullanması iki ülkenin bölgesel ittifakının en belirgin yansımasıydı. İki ülke arasındaki bu bölgesel ittifak Lübnan krizinde en belirgin düzeye ulaşmış ve her iki taraf krizin tüm süreçlerinde ortak hareket etmişler ve sürekli diyalog içinde olmuşlardır. Bu bağlamda, İran Dışişleri Bakanı Manuçer Mutteki'nin 17 Temmuz'da Suriye'yi ziyaret edip Beşar Esad ve diğer yetkililerle görüşmeler yapması aslında Lübnan İsrail krizi için geleceğe yönelik ortak bir tavır belirlendiğinin bir yansımasıydı.¹¹⁶ Mutteki Ekim ayının son haftasında Suriye'ye yeni bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiş ve Devlet Başkanı Beşar Esad, diğer devlet yetkilileri ve Şam'da bulunan Filistinli grupların temsilcileriyle görüşmüştür. Görüşmenin ana gündem maddesini "Irak sorunu" oluşturmuş, yapılan açıklamalarda "Irak'taki işgalin bir an önce sona erdirilerek Irak'ın barış ve istikrara kavuşması gerekliliğinin altı çizilerek, "Irak vatandaşlarının, ülkelerinin kaderini belirleme hakkını ve iki ülkenin Irak hükümetine olan desteğini teyit ettiklerini" açıklamışlardır.

Suriye'nin İran'la ilişkilerinin seyrini belirleyen önemli faktörlerden birisi de bölgedeki direniş örgütleridir. 2006 yılı boyunca Şam'a ziyaret gerçekleştiren İranlı yetkililer aynı zamanda Suriye'deki direniş örgütlerinin liderleri ile görüşmüş ve bu örgütlere desteklerini

¹¹⁴ "Iran, Syria sign defense pact", **Aljazeera**, June 16, 2006; Farhad Pouladi, Iran and Syria Sign Defense Agreement, **AFP**, Jun 16, 2006

¹¹⁵ "İran'dan İsrail'e: Suriye'ye saldırı sert karşılık görür", **Hürriyet**, 14 Temmuz, 2006

¹¹⁶ "Iran's foreign minister in Syria", **BBC**, July 17, 2006

deklare etmişlerdir.¹¹⁷ Bu tür bir politika aslında İran ve Suriye'nin bölgedeki liderlik mücadelesinde de bir kırılmayı ifade etmektedir. Çünkü geleneksel olarak iki ülkenin bölgedeki örgütlere desteği alttan alta bir liderlik yarışının da bir sonucuydu. Geleneksel politikadan kopuşu, uluslararası aktörlerin direniş örgütlerine destekte her iki ülkeyi benzer içerik ve tonda suçlayıcı tutumları üretmiştir.

Suriye-AB ilişkileri

Suriye ile ilgili herhangi bir olayda ABD'nin değişmeyen baskıcı ve suçlayıcı açıklamalarına alışan Şam, bu konuda AB'nin tepkisini daha çok önemsemmiştir. Çünkü Suriye, AB'nin Şam'a yönelik politikalarını Washington'a karşı bir denge unsuru olarak görmüştür. 2006 yılı için AB-Suriye ilişkilerini tek bir düzlem üzerinden tanımlamak ve değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Çünkü bölgedeki gelişmelerle ilgili AB'nin kurumsal bir politikasından çok tek tek devletlerin farklı değerlendirmeleri söz konusu olmuştur. Suriye'deki demokratikleşme ve insan hakları ihlalleri ile ilgili olarak Brüksel'deki yetkili ağızlardan açıklama yapan AB'nin, diğer çatışma alanları ile ilgili olarak yekpare bir değerlendirme ve tutumdan genelde uzak kaldığı görülmüştür.

AB'nin Suriye ile ilişkilerinde öne çıkan İnsan hakları ihlallerine yönelik 2006 yılında en önemli tepkisi, Mayıs ayı içerisinde Suriye'de tutuklanan rejim muhalifi kişilere yönelik olmuştur. AB yetkili makamları yapmış oldukları yazılı açıklamalarda, insan hakları savunucularına yönelik yakın dönemdeki baskılardan, özellikle tutukmalardan ve gözaltındakilerin kimseyle görüştürülmemesinden derin endişe duyulduğu belirtilmiştir. Suriyeli yetkililere "tüm siyasi mahkûmların durumlarının yeniden gözden geçirilmesi ve tüm düşünce suçlularının hemen serbest bırakılması" çağrısı yapılmıştır.¹¹⁸ AB'nin söz konusu açıklamalarına Şam yönetimi sert tepki göstererek AB'nin Şam Temsilciliğine verilen bir protesto notası ile, Suriye'nin içişlerine müdahale olarak nitelendirilen Brüksel'in açıklamasının kabul edile-

¹¹⁷ Sami Moubayed, "How Syria sees it", *Al-Ahram Weekly*, July 27- August 2, 2006, Issue No. 805

¹¹⁸ "Declaration by the Presidency on behalf of the European Union regarding the recent arrests in Syria", 9 May 2006, http://www.uealc.at/en/News/CFSP_Statements/May/1905Syria.html?month=2&day=1

meyeceği bildirilmiş ve tutuklamaların, hukukun uygulanması ve halkın korunması kapsamında, Suriye'nin egemenlik hakkının kullanılması çerçevesinde gerçekleştirildiği ifade edilmiştir¹¹⁹

AB ülkelerinin yetkilileri Ortadoğu'ya yapmış oldukları ziyaretlerde bölge sorunları ile ilgili açıklamalarına Suriye'yi de dâhil etmişler ve Şam yönetimini genelde sorunların bir tarafı olarak göstermişlerdir. Bu anlamda, 4 Ocak'ta Lübnan'a bir ziyaret gerçekleştiren İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw, Suriye'nin Lübnan'ın bağımsızlığını ve egemenliğini tanıması gerektiğini dile getirmiş ve komşusu Lübnan ile diplomatik ilişki kurarak iki ülkenin karşılıklı büyükelçilikler açmasının ilişkilerde normalleşmeyi sağlayacağını belirtmiştir. Rejimle ilgili, "Suriye'deki rejimi değiştirmeye yönelik bir siyaset uygulamıyoruz, bu Suriye halkının sorunu" dur açıklamasını yaparak bir anlamda Şam yönetimi konusunda ABD ile İngiltere'nin politikasının örtüşmediğinin ipuçlarını açığa çıkarmıştır.¹²⁰ Mart ayının ilk haftasında Suudi Arabistan'a bir ziyaret gerçekleştiren Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac da, Hariri Suikastıyla ilgili Suriye'nin bir taraf olarak üzerine düşeni yapması gerektiğini belirtmiş ve Lübnan halkının da beklentisinin bu yönde olduğunu ifade ederek, Suriye'nin özellikle Lübnan ile ilişkilerinde tutumunu değiştirerek soruşturma komisyonuyla tam işbirliği yapması gerektiğinin altını çizmiştir.¹²¹

İsrailli askerlerin kaçırılmasından sonraki süreçte, AB ülkeleri genelde Şam'ın olaylarla ilgisine vurgu yaparak Suriye yönetimini sorunun bir tarafı olarak göstermişlerdir. Bu bağlamda konu ile ilgili olarak, İngiltere Dışişleri Bakanı Margaret Beckett, Suriye'nin Hizbullah ve diğer fanatik örgütlere verdiği desteğin bölgede istikrarı tehdit ettiğini ve barışı daha da ulaşılmaz kıldığını belirterek, BM kararları doğrultusunda Hizbullah'ı desteklemeye ve Lübnan'ın içişlerine karışmaya son vermeleri çağrısında bulunmuştur. Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ise, geçmişten bugüne kadar edindiği deneyimlerin, Suriye'ye güvenilmeyeceğini gösterdiğini söyleyerek, Şam yöne-

¹¹⁹ "Syria rejects EU criticism of arrests", **Gulf Times**, May 21, 2006 "EU Has No Right to Criticize Crackdown, Syria Says", **Arab News**, 21 May 2006 ; "EU criticises Syria on detentions" **BBC**, May 19, 2006

¹²⁰ "Straw urges Syria to recognize Lebanon's sovereignty", **Daily Star**, January 05, 2006

¹²¹ "Chirac warns Syria to end 'unacceptable interference' in Lebanese affairs, **Daily Star**, April 21, 2006; Chirac to Syria: Stay out of Lebanon, **The Jerusalem Post**, January 4, 2006

timini “güvenilmezlikle” suçlamıştır. İtalya Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Massimo D’Alema da, AB’nin Lübnan sorununa çözüm arayışlarına “aktif ve olumlu şekilde” Suriye’nin dâhil edilmesi gerektiğini belirterek, sorunların çözümü için Şam yönetiminden olumlu adımlar atmasını beklediklerini açıklamıştır. Almanya Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier, daha önceden Suriye’ye planladığı ziyaretini, Esad’ın olumsuz açıklamalarını bahane ederek iptal etmiş ve Suriye’nin bölgedeki rolünün barışçı bir tutumdan uzak olduğunu ifade ederek, Şam yönetiminin bu tutumunu değiştirmesinin zorunlu olduğunun ve uluslararası barış çabalarına katılması gerektiğinin altını çizmiştir.

Avrupa Birliği diğer taraftan ise Suriye ile daha önceden temelleri atılan ilişkilerini sürdürmüş ve AB-Akdeniz İşbirliği İnisyatifi temelinde Ekim 2006 yılında Suriye ile bir İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Temelleri 2004 yılında olgunlaştırılan işbirliği girişimi 2006 yılında Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu’nda görüşülen Suriye ve AB ilişkilerinin yeniden başlatılmasını öngören raporun görüşülmesinin ardından imzalanmıştır. “Suriye’nin politik izolasyonu kabul edilemez. Çünkü bu ülke siyasi açıdan bulunduğu bölgede önemli bir rol oynuyor” görüşünün benimsendiği raporda, ayrıca AB’nin ortaklık anlaşması çerçevesinde Suriye’ye 2007–2013 yılları arasında 200 Milyon Euro ekonomik yardımda bulunmayı amaçladığı belirtilmiştir.¹²² Yapılan işbirliği anlaşması, insan haklarına saygı temelinde siyasi diyalog ve serbest ticaret alanının oluşturulmasına yönelik çalışmalar ile ekonomik gelişme, finans, sosyal konular, adalet, göç, organize suçlarla mücadele ve kültür konularını içeren üç başlık üzerinde temellendirilmiştir.¹²³

Suriye İç Politik Gelişmeleri

Beşar Esad’ın iç politika tercihleri 2006 yılı boyunca dış politikanın önceliklerinin ve şekillenmesinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Haziran 2005’teki Baas Partisi kongresindeki demokratikleşmeye yönelik açılım sözü yıl içinde karşılığını bulamamıştır. Planlanan demokratikleşme açılımlarının gerçekleştirilememesi bölgedeki

¹²² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&language=EN&reference=A6-2006-0334>

¹²³ http://www.delsyr.cec.eu.int/en/eu_and_syria/eu_syr_association_agreement/General_Structure_and_Content_of_Association_Agreement.htm

yaşanan gelişmelerin uluslararası, bölgesel ve ülke içindeki yansımalarının yönetim kademelerinde meydana getirdiği tedirginliğin bir sonucudur. Hariri suikastının sonucunda uluslararası baskının sonucu olarak Lübnan topraklarında bulunan askerlerini çekmek zorunda kalan Esad yönetimi, bu durumun bir sonucu olarak hem ülke içindeki şahinlerin eleştirilerinden dolayı yıpranma endişesinden, hem de Lübnan üzerindeki etkinliğini sürdürmek için daha çok çaba sarf etmesi gerektiğinden iç politikadaki dönüşümleri askıya almak zorunda kalmıştır. Ayrıca ABD'nin önceki yıllarda almış olduğu yaptırım kararlarına ek olarak sürekli Suriye'yi uluslararası arenada suçlaması ve Suriyeli muhaliflere desteğini açıktan ilan ederek onları mali kaynaklarla da desteklemesi iç politikadaki dönüşümün gerçekleştirilememesinin ikinci nedenidir. Üçüncü bir neden, İsrail-Lübnan kriziyle birlikte bölgedeki yükselen tansiyondan etkilenen ülkelerin başında Suriye'nin olmasıdır. Dördüncü önemli bir etken de uzun yıllar Suriye yönetiminde en üst düzeyde görev yapan eski Devlet Başkan Yardımcısı Abdulhalim Haddam'ın 2005 yılının sonunda başlayan Suriye yönetimine dönük suçlamalarının 2006 yılında da devam etmesi ve Avrupa'da sürgünde Suriye parlamentosu kurmasına kadar giden süreçtir. Bunlara benzer birçok gelişme ve bunların sonucu olarak komşusu Irak'taki kaosun kendi ülkesinde de yaşanabileceği endişesi iç politikadaki değişim sürecini zayıflatmıştır.

ABD'nin Suriye'deki muhalif grupları desteklemek için ayırmış olduğu beş milyon dolarlık yardım paketi Suriyeli muhalifler tarafından olumsuz karşılanmıştır. Şam merkezli 12 farklı muhalif sivil toplum kuruluşu "ulusal demokratik değişim için Şam Deklarasyonu" adıyla yayınlamış oldukları bildiride, Suriye'de demokratik değişim için uluslararası desteğin önemli olduğunu vurgulamakla birlikte, ABD'nin parasal yardımını kabul edemeyeceklerini açıklamışlardır. Bunun nedenini, dışarıdan parasal yardım alınması halinde bunun kendilerini destekleyen halk nezdinde olumsuz karşılanacağı ve bu durumun dışa bağımlı bir yapıyı ortaya çıkaracağı endişesi olarak açıklamışlardır.¹²⁴

"Şam Deklarasyonu" etrafında ilk defa birleşerek özellikle demokratikleşme ve değişim yönünde görüş oluşturan söz konusu muhalif grupların "en İslamcısından en sekülerine kadar" belirli söylem-

¹²⁴ Omayma Abdel-Latif, "Going it alone", *Al Ahram Weekly*, 6 - 12 April 2006, Issue No. 789

ler etrafında buluşmaları Suriye politik yaşamında önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu grupların sözcüleri rejimi değiştirmek ya da sarsmak için yeterince güçlerinin olmadığını kabul etmekle birlikte, rejime ve yönetime karşı muhalefetin örgütlenmesi ve statükonun eleştirilmesini gelecek için umut vaat eden gelişmelerin habercisi olarak nitelendirmişlerdir.¹²⁵

Suriye yönetimi her ne kadar demokratikleşme çabalarını yukarıda zikredilen nedenlerden dolayı yavaşlatsa da ülkede 2006 yılında demokratikleşme bağlamında yine de bazı önemli gelişmeler yaşanmıştır. Esad, 21 Ocak'ta Şam milletvekilleri ile yapmış olduğu toplantıda yeni yıl için umut vaat eden açıklamalar yapmış, reformların öncelikle içteki ihtiyaçları karşılayacağını, "bir reformun herhangi bir vesileyle dışarıdan zorla kabul ettirilmesini kesinlikle reddettiklerini" belirtmiştir. Sürecin yavaş olacağını altını çizen Esad, Suriye'de demokratik hayatı zenginleştirmeye yardım edecek birçok projeye başladıklarını belirterek, siyasi yaşamı harekete geçirmek için adalet sisteminin bağımsızlığını ve kurumları güçlendirmek için çalıştıklarını sözlerine eklemiştir.¹²⁶

Esad'ın bu açıklamaları, 35 yıllık Cumhurbaşkanlığı yardımcılığı dâhil devletin en üst düzeyinde bulunan ve 2005 yılı Haziran ayında yapılan Baas Partisi kongresi sırasında istifa ederek Paris'e yerleşen Abdülhalim Haddam'ın 30 Aralık 2005 tarihindeki Esad yönetimini suçlayıcı açıklamalarının yankısının sürdüğü bir dönemde yapması konjonktürün de bir sonucuydu. Ancak, Şubat ayının ilk haftası Brüksel'de Abdülhalim Haddam ve Müslüman Kardeşler örgütünün sürgündeki lideri Ali Bayanuni'nin, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ı devirmek isteyen ittifaka katıldıklarını ilan ederek, "Suriye'nin, rejim tarafından içine düşürülen krizden kurtarılması için ortak bir görüşte anlaşmaya varıldığını, ayrıca ortak eylem planı yapmak için Suriye içindeki ve dışındaki muhalefet liderleri ile temas kurulmasına karar verildiğini" açıklamaları, Esad yönetimini muhalefete yönelik yeni bir tutum belirlemeye zorlamış ve reformlara giden süreci yavaşlatmıştır.¹²⁷

¹²⁵ Omayma Abdel-Latif, Going it alone, *Al ahram Weekly*, 6 - 12 April 2006, Issue No. 789

¹²⁶ "Esad reformları hızlandırma sözü verdi", *Hürriyet*, 21 Ocak, 2006

¹²⁷ "Suriye lideri Esad reformları erteledi", *Hürriyet*, 21 Mart 2006

Esad 11 Şubat'ta kabinede görev değişikliğine giderek Haddam'ın yerine yardımcısı olarak 1984 yılından bu yana Dışişleri Bakanı olan Faruk El-Şara'yı atamış, Şara'nın yerine de diplomat Velid Muallim'i getirmiştir. Bu son değişikliklerle birlikte hükümete 14 yeni bakan atayan Esad, 12 Ekim 2005'te intihar eden Gazi Kenan'ın yerine de Bessam Abdülmecid'i İçişleri Bakanı olarak atamıştır.¹²⁸ Esad'ın kabinede geniş çaplı değişikliği özellikle Hariri suikastının ardından Suriye'ye yönelik baskıların bir sonucu şeklinde algılanmış ve büyük oranda eski dönem yanlısı bakanların pasifleştirilmesi olarak değerlendirilmiştir.¹²⁹ Esad, yeni kabineyi açıklamasının üzerinden bir ay geçmeden tekrar yeni bir başkan yardımcısı atamış ve Suriye tarihinde ilk defa bir kadın, Neceh Attar başkan yardımcılığına getirilmiştir.¹³⁰

Kronoloji

- 5 Ocak:** Hariri suikastının başından itibaren Suriyeli üst düzey yöneticiler BM Soruşturma Komisyonu ile görüşmeyi reddetmesine rağmen, Dışişleri Bakanı Faruk El-Şara, ilgili komisyon ile görüşmeyi kabul etmiştir.
- 19 Ocak:** İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın Suriye ziyareti.
- 14 Şubat:** Baas rejimine muhalif Suriyeli Kürt gruplar ABD Senatosu binasında Suriye muhalefetine örgütlemek amacıyla bir konferans düzenlemiştir.
- 17 Şubat:** ABD Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu İşbirliği İnisiyatifi Suriye'de demokrasinin gelişmesinin hızlandırılmasına yönelik olarak 5 milyon dolarlık bir bütçe ayırdığını duyurmuştur.
- 10 Mart:** ABD, terörist grupların finansmanına karıştığı iddiasıyla, devlet denetimindeki Suriye Ticaret Bankası ile Amerikan bankalarının tüm ticari ilişkilerini, Amerikan yönetimine terörlere mücadelede geniş yetkiler sağlayan "Vatandaşlık Yasası" çerçevesinde yasaklamıştır.
- 15 Mart:** Brammertz'in göreve başlamasının ardından Hariri Suikastını Soruşturma Komisyonu, Suriye yönetiminin kendileriyle tatmin edici bir işbirliği yaptığına yönelik raporunu kamuoyuna duyurmuştur.

¹²⁸ "President al-Assad Reshuffles Cabinet" **SANA**, Feb. 11, 2006, "Syria reshuffles cabinet", **Gulf Daily News**, 12 February 2006

¹²⁹ Assad reshuffles Cabinet, signals defiance, **Daily Star**, February 13, 2006

¹³⁰ "Syrian leader reshuffles cabinet", **BBC**, 11 February, 2006

- 4 Temmuz:** Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Tayyip Erdoğan, Lübnan Krizine çözüm arayışları çerçevesinde özel temsilci sıfatıyla Başdanışmanı Büyükelçi Ahmet Davutoğlu'nu Şam'a göndermiştir.
- 20 Temmuz:** Amerikan Temsilciler Meclisi Lübnan krizi ile ilgili, İsrail'i destekleyen ve sorumlu olarak Suriye ve İran'ı gösteren bir kararı onaylamıştır.
- 22 Temmuz:** Dışışleri Bakan Yardımcısı Faysal El-Mikdad, Hizbullah ile İsrail arasındaki çatışmaların durdurulması ve sorunun çözümü için ABD ile diyaloga girmeye hazır olduklarını duyurmuştur.
- 30 Temmuz:** Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, Lübnan'ın güneyindeki Kana köyünde çoğu çocuk 55 sivil öldüren İsrail'in politikalarını "devlet terörü" olarak nitelendirmiştir.
- 15 Ağustos:** İsrail ve Lübnan arasında devam eden çatışmaları sona erdirebilmek amacıyla İspanya Dışışleri Bakanı Miguel Moratinos, Batılı ülkelerin yaklaşık bir yıldır Suriye'ye uyguladığı diplomatik ambargoya son vererek Şam'a ziyaret gerçekleştirmiştir.
- 22 Ağustos:** Türk Dışışleri Bakanı Abdullah Gül, Şam'da Devlet Başkanı Beşar Esad'la bölgede barış çabalarının sürdürülmesine yönelik bir görüşme yapmıştır.
- 31 Ağustos:** Suriye sınırına BM Barış Gücü'nün yerleştirilmesine karşı çıkan Suriye yönetimini ikna etmek için BM Genel Sekreteri Kofi Annan Şam'a bir ziyaret gerçekleştirdi.
- 6 Aralık:** Irak Çalışma Grubu Raporu açıklanmış ve "Irak Uluslararası Destek Grubu"nun oluşturularak Suriye ve İran'ın da bu grubun içinde yer almasına yönelik yeni bir açılım tavsiye edilmiştir.
- 7 Aralık:** Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Tayyip Erdoğan Şam'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir.